శ్రీ ర స్తు

శ్రీమదుత్తర రామాయణము

సులభశైలి ద్విపదలో వ్రాయబడిన
శ్రీమద్రామాయణ, ఉత్తరరామాయణ,
భారత, భాగవతములందు
ఇది రెండవ సంపుటము



కవిభూషణ, కొండేపూడి సుబ్బారావు

మొదటి ప్రచురణ
దుర్మతినామ సం॥ర కార్తీకము
నవంబరు 1981

వెల రు 5-00

ప్రాప్తిస్థానము
శ్రీ కొండేపూడి సుబ[illegible]
47-10-5, ద్వారకానగరు
విశాఖపట్టణము - 16

ముద్రణ
శ్రీపతి ప్రెస్
కాకినాడ



కృతజ్ఞత

This book is Published with the
Financial Assistance of
Sri Tirumala Tirupathi Devasthanams
under their scheme
Aid to Publish Religious Books



ఏవిభు నాత్మనెంచి రచియించితినో మహనీయ పుణ్యగా
థావళి శ్రీపురాణకథ ఆ కరుణాళుఁడు వేంకటేశ్వర
శ్రీవిలసత్కృపామహిమచే లభియించెను వీనికిట్టి శో
భావహమైన రూపవిభవమ్ములు సుందరముద్రణాకృతుల్.



ఈ కావ్యము శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి
ద్రవ్యసహాయమున ముద్రితము
వారికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు

భూ మి క

మన పురాణములు - మన సంస్కృతి

ఏ జాతికైనను తన సమాజమునకు ప్రయోజనకారిగా నుండునటుల అలవఱచుకొనిన జీవన విధానమే సంస్కృతి కేవలము బాహ్యములగు వేషభాషలకే గాక అంతరంగిక మగు మనోవృత్తికికూడ సంబంధించిన విషయమిది భారతీయ సంస్కృతి యందొక ప్రత్యేకత కలదు ఐహిక సౌఖ్యముతో పాటు ఆధ్యాత్మికానందమును లక్ష్యముగా నెంచుకొనిన జీవన విధానము భారతీయ సంస్కృతి భారతజాతి నొక్క-దానినే కాక విశ్వమానవ జాతిని దృష్టియందుంచుకొని నిర్వ చించిన పవిత్ర జీవన విధానము భారతీయ సంస్కృతి

భారతీయ సంస్కృతికి మూలాధారములైన వేదోపని షత్తుల యందలి కొన్ని సూత్రములను చూడుడు

"స్వస్తి ప్రజాభ్యాః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ
మహీం మహీశాః సహనావవతు సహనౌభునక్తు
సహవీర్యం కరవావహై మావిద్విషావహై,
సర్వేజనాః సుఖినోభవన్తు ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

మన ధార్మిక గ్రంథము లన్నిటి యందును ఇత్యాదు లనేకములు కలవు ప్రజా పరిపాలనము న్యాయమార్గమున

జరిగి, ప్రజలందఱు పరస్పర విద్వేషములు లేక సుఖముగా శాంతి సంపదలలో వర్థిల్ల వలయునని వీని కేంద్ర భావము విశ్వ మానవ కళ్యాణమే ఆశయముగా నిర్వచింపబడిన సార్వజనీన సార్వకాలికములైన శాశ్వతధర్మము లివి ఈ హేతువు చేతనే భారతీయ సంస్కృతి ప్రపంచ విఖ్యాతి నందినది

ప్రపంచమందలి ఇతర దేశములు కన్నుదెఱవని పూర్వ కాలమునందే ఇట్టి మహనీయ సంస్కృతిని విజయవంతిముగ ప్రచారము చేయగల్గినది వ్యాసుడు వాల్మీకి మున్నగు మహర్షులు బ్రహ్మజ్ఞానులు, తపస్సంపన్నులు, నిస్స్వార్థపరులు, ప్రజాసేవకులు అయిన మహర్షు లెందఱో మున్ను ఈ దేశము నం దుద్భవించుట మన భాగ్యము ఆధ్యాత్మిక చింతనావశ్యకతతో బాటు ఉత్తమ మానవధర్మములను ప్రజలలో విస్తృతముగ ప్రచారము గావించుటకై అనేక పురాణ ఇతిహాసములను వ్రాసి ప్రజల కందజేసిన మహాత్ము లీ ఋషులే

ఈ గ్రంథములందు భగవన్మహిమాభి వర్ణనముతో బాటు, యుగయుగముల నుండి భారతదేశమున జ్ఞానయోగులు, కర్మయోగులు, ఉత్తమవ్రతులు, ధర్మపాలకులు నైన పెక్కు ప్రసిద్ధ వ్యక్తుల జీవిత చరిత్రములు కలవు ప్రతి గాథ యందును దైవభక్తి, సత్యము, ధర్మము, త్యాగము మున్నగు నైతిక విషయము లెన్నియో ప్రస్ఫుటముగ ప్రకాశించుచున్నవి ఈ పురాణేతిహాసములు బహుజనములయందు

బహుభాషలందు వ్యాప్తిగాంచి జగత్పూజ్యములై యలరు చున్నవి

అమరవాణి యగు సంస్కృతమున ఆదికావ్యముగ శ్రీమద్రామాయణమును వ్రాసిన కవి వాల్మీకిమహర్షి శ్రీ మహాభారత, భాగవతములను వ్రాసినది వ్యాసమహర్షి నన్నయ, తిక్కనాది మహాకవులు ఎన్నో శతాబ్దుల పూర్వమే వీనిని తెనిగించి ఆంధ్రజాతికి మహోత్కృష్టమగు సేవ గావించిరి మనజాతి సంస్కృతికి జీవగఱ్ఱలు, ఉత్తమములు, శాశ్వతములు అయిన మానవ ధర్మములను బోధించు ఈ మహాకావ్యములకు ఆంధ్రమునందే పెక్కు అనువాదములు, అనుసరణములు ఆ తరువాత వచ్చినవి ఇంకను వచ్చుచున్నవి

ప్రపంచమందలి వివిధ దేశములు ఒకదానికొకటి దగ్గఱకు వచ్చుచు, ఒక జాతిని మఱొక జాతి ప్రభావితము చేయుచున్న నేటి కాలపరిస్థితులలో, యుగయుగములనుండి అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచు సర్వ మానవజాతి కాదర్శప్రాయమైన మన సంస్కృతి, ధర్మములను మఱింత పటిష్ఠ మొనరింప వలసిన ఆవశ్యకత నేడెంతో యున్నది ఈ జీవన విధానము నందలి గొప్పతనము, సత్యము ప్రతి వ్యక్తికిని తెలియ వలయును

ఈ ఆశయముతోడనే, వేదోపనిషత్తుల సారమగు శ్రీమద్భగవద్గీతను, సంపూర్ణముగ సులభశైలి తెలుగు పద్య

తాత్పర్యములతో వచనవదించి ఇటీవలనే ప్రచురించితిని ఆ కావ్యమునకు విశేష ప్రజాదరణ లభించినది - నేను మరల, సామాన్యులను కూడ బోధపడు ద్విపదలో శ్రీమద్రామాయణము, ఉత్తరరామాయణము, మహాభారతము, భాగవతము లను రచించి ఆంధ్ర ప్రజల కందించుచున్నాను అనుబంధ కథలను, వర్ణనలను వదలి ప్రధాన కథాంశమునే వీనియందు పొందుపరచితిని

ఈ కావ్యములవలన, మన భారతీయ జీవన ధర్మము లను నైతికాదర్శములను చదువరులు ఏమాత్రము గ్రహింప గలిగినను నేను కృతకృత్యుడనని భావింతును ఇట్టి యుత్కృష్ట గ్రంథములను సంతరించి వ్రాయుటలో కొన్ని లోపములు దొసగులును కావచ్చును వానిని పఠితలు సహృదయముతో చూడవలెనని నా మనవి

ఈ కావ్యముల ముద్రణకు కొంత ద్రవ్యసహాయము శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునుండి లభించినది వారికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతను, వందనములను యతిరేయిక సారి తెలుపుచున్నాను శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి అనుగ్రహ మున నా యీ కావ్యములు ప్రజాదరణ పాత్రములు కాగల వని విశ్వసించుచున్నాను

— గ్రంథకర్త

సమర్పణము

దైవసన్నిభులు, భారతదేశ విఖ్యాతికి
మూలకారణులు సర్వజగత్పూజ్యులు అయిన
శ్రీ వాల్మీకి వ్యాసమహర్షుల పాదపద్మసంస్మరణ పూర్వకముగ
ఈ కావ్యము సమర్పితము

1

శ్రీకర మున్నతాశయవిశిష్టము సర్వజనప్రమోద సౌ
ఖ్యాకర మార్యధర్మపరమార్థమునై విలసిల్లు రామగా
థాకమనీయ కావ్యకవితన్ భువికిచ్చిన పుణ్యరాశి వా
ల్మీకికి కేలుమోడ్చి ప్రణమిల్లెద నాదికవీంద్రమూర్తికిన్

2

వాసిత ధర్మమార్గవిభవాత్ముడు సర్వపురాణకర్త ప్ర
జ్ఞాసముపేతు డుజ్జ్వలయశఃకలితుం డఖిలాగమార్థవి
న్యాసము తేర్పఱించిన మహామహిమాత్ము డనంతశేముషీ
భాసురమూర్తి వ్యాసభగవానుని కంజలివెట్టి మ్రొక్కెదన్

3

ఆ వాల్మీకియు వ్యాసమౌనియును దివ్యప్రాభవుల్ భారత
క్ష్మావిఖ్యాతికి మూలకారణులు లోకక్షేమ కార్యైక దీ
క్షావేశ ప్రథమానమూర్తులు జగత్సంపూజ్యు లామౌనిరాట్
సేవాసంస్మృతి కీపురాణరచనల్ దివ్యమ్ములై పొల్చుతన్

ప్రార్థన

శ్రీ విఘ్నేశ్వర ప్రార్థన

విలసితసత్కృపాన్వితుడు విఘ్నములన్ తొలగించు దైవ ము
జ్జ్వల శశివర్ణసుందర శుభాంగుడు భక్తుల పూజనాదులన్
తొలుతగ స్వీకరించు విబుధోత్తముఁ డార్యకు ముద్దుబిడ్డడై
యలరిన గుజ్జువేలుపు గజాస్యుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్

శ్రీ సరస్వతీ ప్రార్థన

నలువకురాణియై నిగమనాదము లొప్ప పసిండివీణపై
లలితములైన జ్ఞానరుతులన్ పలికించిన వేల్పుటమ్మ వి
ద్యల నిడు తల్లి శారద ముదర్పితసత్కృతు లంది కూర్మియై
వెలయునుగాత నాహృదయవీథుల కావ్యములల్లువేళలన్.

సర్వ దేవతా ప్రార్థన

సలలితభక్తిఁ గొల్చు జనసంతతికిన్ కరుణాంతరంగులై
కలుములనిచ్చి నిస్తులసుఖమ్ములఁగూర్చి మనోవికాసమున్
గలుగఁగఁజేయు భక్తజన కల్పకరాజి త్రిమూర్తులాదిగా
నలరెడు వేల్పుసాములకు నంజలులన్ ఘటియించి
మ్రొక్కెదన్

పురాణ ప్రశంస

దురితములెల్లఁ బాపి పరితోషముసంగుచు కర్ణపేయమై
ధరణిని సౌఖ్యసంపద లుదారముగా నిడు దివ్యగాథ లెం
దఱు రచియించిరేనియు సదా ముదమిచ్చు నటంచు భక్తి నీ
పరమపురాణగాథలన వ్రాసితి నింకొకమాఱు వేడుకన్

కవి పండిత వందనము

పెద్దలకెల్ల మ్రొక్కి, పృథివిన్ మధురమ్మగు శబ్దసిద్ధితో
పద్దెము లల్లినట్టి కవిపండితకోటికి నంజలించి నే
నొద్దిక సీపురాణ రచనోద్యమమున్ గయికొంటి కావ్యసం
సిద్ధికి చిత్తమం దభిలషించుచు వారలొసంగు దీవనల్



ఉత్తరరామాయణ కావ్యప్రశస్తి

పరమశ్రావ్యమనువ్యయామితకథా భవ్యంబు దివ్యత్వసి
పరిమత్వంతతసేవ్య మబ్జభవసంభావ్యంబునై మించు ను
త్తరరామాయణ కావ్యమున్ మృదువచోధారార్థ సందర్భ ని
ర్భరతత్ప్రదసముల్ రహింప రచియింపంబూనితిన్ వేడుకన్

అవాల్మీకి మనీషివర్య మతిసంభావార్య సంశోభితం
బై విశ్వాశికామితార్థఫలదంబై శ్రీపదంబై సుశ
బ్దావాసంబయి మాధురిందనరు రామాంచత్కథాశ్రీరసా
రావారంబు సమాశ్రయింతు కవితాప్రఖ్యాతి కర్హంబుగన్

ఉత్తరరామాయణము
-కంకంటి పాపరాజు

విషయసూచిక



శ్రీరస్తు

శ్రీ ఉత్తర రామాయణము

పూర్వకథ

(శ్రీరాముని జననము నుండి రావణవధ వఱకు)

బాలకాండము

ద్విపద —

శ్రీరమణీయమై చెలువారుచున్న
భారతోర్విని మున్ను పాలించినట్టి
భూనాథులందున ముఖ్యులై యలరి
రాణకెక్కినవారు భానువంశజులు.
తమ కయోధ్యయె రాజధానిగ వారు
కొమరొప్ప నేలిరి కోసలావనిని.
ఇనవంశనృపుల యేల్బడియందు
జనులు సుఖించిరి సకలసంపదల.

ఇనవంశజాతులై యిల నేలినట్టి
ఘనులలో దశరథమనుజేశు డొకడు

సురలకే సాయమై యరిగిన ఘనుఁడు
ధరనేలె నాతఁడు తండ్రియు వోలె
మునివసిష్ఠుఁడు నీతిబోధకుల్ నుడువ
ఎనమండ్రు తనమంత్రు లెలమి సేవింప.
కౌసల్యయు సుమిత్ర కైకేయి యనఁగ
వాసిగ మువ్వురు భార్య లాతనికి
పుత్రకామేష్టిని పొలుపారఁ జేసి
పుత్రులు నలువురిన్ పొందె నానృపతి

ధారుణియందున దైత్యులు చాల
క్రూరులై జనులను గారించుచుండ
వారిని వధియింప వసుధపై నవుడు
శ్రీరాముఁడై పుట్టె నారాయణుండు
కౌసల్యగర్భాన ఘనవర్ణుఁ డగుచు
వాసిగ కైకకు భరతుండు బుట్టె
కలిగి రిద్వరు సుతు లల సుమిత్రకును
సలలితుల్ లక్ష్మణశత్రుఘ్ను లనఁగ.
దైవాంశ జనితు లాతనయులఁ జూచి
భూవరుఁ డుప్పొంగె ముదమంది మిగుల.
విలువిద్యతోఁ బాటు విద్యలన్నిటిని
పొలుపార నేర్చి రాపుత్రు లందఱును
వీరాధివీరులు విజ్ఞాను లనుచు

వారినిఁ గనుఁగొన్న వారెల్ల పొగడ
రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు
కమలజంట వీడరు ధరణి నెన్నఁడును.
చిన్నతనమునందె శ్రీరామమూర్తి
సన్నుతకార్యముల్ సలిపె నెన్నంటినో.
విపుల ధనుర్బాణవిద్యలఁ జూపి
తపసి జన్నముగాచ తాటకం జంపె
మునిగాధిజుఁడు రాముఘనతను మెచ్చి
వినుత బలాబల విద్యల నిచ్చెఁ.
సతి యహల్య కొసంగి శాపమోక్షణము
యతితోడ మిథిలకు నరిగి రాఘవుఁడు
ఘనమైన హరువిల్లు కరమున విఱిచి
జనకజన్ పెండ్లాడె జనకునియింట
నిరుపమ విక్రమ స్ఫురణ దీపింప
పరశురాముని గర్వభంగ మ్మొనర్చె

అయోధ్యాకాండము

శ్యామసుందరుఁడును సద్గుణరాశి
రాముఁడన్నను ప్రీతి ప్రజల కండటను.
సర్వసమర్థుండు సత్యసంధుండు

ఉర్వికి వేల్పోలు ఉత్తమాశయుఁడు
ప్రముఖసద్గుణుఁడైన రాముని గాంచి
తనమది సుప్పొంగి దశరథనృపతి
యౌవరాజ్యమ్మున కభిషిక్తుఁ జేయ
భావించుచుండగా వచ్చి కైకేయి
ధరణినాథునకు మున్ను తనకిచ్చినట్టి
వరముల రెండిటిన్ బడసంగఁ గోర
వనికి రాముఁ బంపి పదునాలు గేండ్లు
తనసుతు భరతుని ధరణీశుఁ జేయ
వృషభతేజునికి తనపతికి కోరికలు
పిడుగుపాటుగఁ దోచి పృథ్వి మూర్ఛిల్లె



అరణ్యకాండము

జనకుని వాగ్దానము ను నిల్పుకొనఁగ
వనికేగ రాముఁడు మునివేష మూని
సీతయు లక్ష్మణుం డాతని వెనుక
ప్రీతితో చరిగిరి విపినభూములకు.
సుతుఁడు రామునికయి శోకించి మిగుల
మృతిఁజెందె దశరథమేదినీశుండు.

అన్న రాజ్యమును ఆ నాశించఁబోక
అన్న పాదుకలను అర్థించి తెచ్చి
భరతుఁడు వానికి పట్టమ్ము గట్టి
ధరణిని పాలించె ధర్మ మార్గమున
వనులందుఁ దిరుగు రాముని వద్ద కేగి
మునులు వచించిరి దనుజులబాధ
జనులను బాధించు దనుజుల నెల్ల
దునుమాడుదు నటందు మునులకుఁ జెప్పె
దండకాటవిఁ జేరి తనవారి గూడి
యుండెను శ్రీరాముఁ డొకపర్ణకుటిని.

పర్వతశిఖరమున దానవవనిత
శూర్పణఖ యొకర్తు సుందరాకృతిని
ప్రేమించితిని నిన్ను, పెండ్లాడుమనుచు
రామునివద్దకు రాబోవుచుండ
ముకుచెవుల్ గోయించి పోద్రోలె నతఁడు.
వికృతాస్యయై యామె వేవేగ నేగి
ఖరదూషణాదులఁ బురికొల్పి పంపె
దురమున రాముఁడే బరిమార్చ్చు వొలుకు.
దునుమాడె రాముఁడు దానవుల నెల్ల
మునులును జనులును ముదమంది పొగడ.

అన్నరావణుకడ కామియు నేగి
ఎన్నదో కల్పించి దేమేమొ నుడివి
శ్రీరాము దౌష్ట్యమున్ సీత యందమును
ప్రేరేచ తింపగ వేగ దీర్పంగ
వరములు బ్రహ్మచే బడసి గర్వమున
ధరణిపై దిరుగుచు సురలను ప్రజల
సకలబాధల బెట్టి సాధించుచున్న
ప్రకటదుర్మార్గు డారావణాసురుడు
రాముని వంచింప రావణు డంత
రాము డున్నట్టి యాశ్రమసీమకడకు
మాయలేడిగ బంపె మారీచు నొకని
ఆ యేణి దెమ్మని యవనిజ యడుగ
రాము డాలేడికై రయమున నేగ
సౌమిత్రియును బోయె రాముని వెనుక
దనుజేంద్రు డేతెంచి తపసి వేషమున
జనకజన్ చెఱబట్టి తనలంక కేగ

సీతను బలిమిని చెఱబట్టి పోగ
వైతేయు నదిరించి ధైర్యాన పోరి
పక్షముల్ విఱుగగా వసుధపై దూలి
పక్షి జటాయు వా పరిసరమందె
సీతకై వెదకెడు శ్రీరాము డరసి

దైతేయుఁ డొక్కఁడు తపసియై వచ్చి
జానకిన్ గొనిపోవ సంగతి నుడివి
ప్రాణముల్ విడిచె నా రాముని ముందె



కిష్కింధాకాండము

భూమిజన్ గానక రామలక్ష్మణులు
వేమారు చింతించి వెదకుచు వనులు
దారియందు కబంధ దైత్యునిఁ జంపి
చేరిరి కిష్కింధ శ్రీఋష్యమూకమున
హనుమంతుఁ డనియెడు వనచరవరుఁడు
వనులందు రామలక్ష్మణులను జూచి
కపిరాజు సుగ్రీవుకడకుఁ గొంపోయి
నిపుణత వారికి స్నేహమ్ము నెఱపె
శ్రీరాము రాకకు కారణ మ్మెఱిఁగి
ధారుణీజాతను తప్పక వెదకి
కనుగొందు మని చెప్పె కపివరుఁ డంత
తనసతిం గైకొని తనయన్న వాలి
తనకిడు వెతలెల్ల వినిచె రామునికి
బలశాలి రాముఁడు వానినిఁ జంపి
చెలికానికి ముదమ్ము గలిగించె మిగుల.



సుందరకాండము

ఆనిపెను సుగ్రీవుఁ డన్నిదిక్కులకు
తన కపిసేనను జనకజన్ వెదుక
హనుమంతుఁ డంతట నబ్ధి లంఘించి
జనకజన్ లంకలో వనమునఁ జూచి
తనదారి కడ్డమౌ దనుజుల నెల్ల
దునుమాడి లంకను తుదముట్టఁ గాల్చి
అనవాలుగ రాము నంగులీయకము
జానకి కిడి రాముసంగతిఁ జెప్పి
ఆమె శిరోమణి నవనిజ యొసఁగ
రాముని కిడి యతిప్రమదమ్ముఁ గూర్చె

యుద్ధకాండము

వనచరసేన తన్ననుసరింపంగ
వననిధి సేతువు నొనరించి దాటి
దనుజేంద్రు లంకపై దండెత్తె రాముఁ
డనుపమవిక్రమం బడరు తేజమున
రావణున్ విడనాడి రామునిఁ జేర
రావణుసోదరుం డా విభీషణుడు
కొడు కింద్రజిత్తును కుంభకర్ణుండు

నడువగాఁ దనకాంత కడుఁగీర మధుర
దనుజసైన్యముతోడ దశకంఠుఁ డేగ
వనిసేయ శ్రీరామమనుజేంద్రు పైకి
రామరావణ మహారణ సముద్ధతికి
భూమీధరములతో భూమి యల్లాడ
వనచరుల్ చంపిరి దనుజవీరులను
ఘనుఁ డింద్రజిత్తును దునిమె లక్ష్మణుఁడు
శ్రీరాఘవుఁడు వీరనారాయణుండు
ఘోరకార్ముక మెత్తి కూల్చెను ధరణి
క్రూరులౌ రావణ కుంభకర్ణులను
దారుణియందున దైత్యుల బాధ
లణగించి శ్రీరాముఁ డొనరించినట్టి
ఘనకార్యమున కెల్ల జనులును మునులు
వనజభవాదులున్ వచ్చి వేనోళ్ళ
వినుతించి రాతని విజయవైభవము
దివిమీఁద మ్రోగెను దేవదుందుభులు
భువిమీఁద గురిసెను పుష్పవర్షములు

దనుజునింట వసించె తనపత్ని యనుచు
మనమున శంకింప ఘనుఁడు రాఘవుఁడు
తనదు సౌశీల్యమ్ము ధరణికిఁ జాట
వనలమ్ములో దూకి యవనిజసీత,

ఆ విభీషణు లంక కధిపతిం జేసి
పావని మొదలగు వారితోఁ గూడి
భూమిజం గైకొని పుష్పక మెక్కి
రాముఁడు విజయాభిరాముఁడై యేగ
సాకేతనగరికి సర్వపౌరులును
ప్రాకటవైభవ స్వాగత మ్మొసఁగ



శ్రీ ఉత్తరరామాయణము

ఉత్తరకాండము

శ్రీరామ పట్టాభిషేకము

శ్రీరమ్య నవరత్న సింహాసనమున
శ్రీరాముఁడును సీత చేరి కూర్చుండ
మనమున సొప్పంగ మాతకౌసల్య
మునివసిష్ఠాదులు తనరి దీవింప
ఇరుగడ సోదరు లెలమి నిల్వంగ
చరణముల్ హనుమంతుఁ డొఱఁగి సేవింప,
తగు కానుకలు నీయ ధారుణీపతులు
అగణితముదమున నలరి భూజనులు
వేదసూక్తులు శాస్త్రవిధిమంత్రములను
మోదమ్ముతో వచ్చి మునులు పఠింప
భూరిదానమ్ముల పుణ్యసత్కృతుల
ధారుణీవ్రజ లెల్ల కనివి సెందంగ,
నలలిత మంగళస్వనము లింపార
విలసితసామ్రాజ్య విభవమ్ము లలర
విపుల పావననదీ విమలోదకములు
కపురేగి కొనిరాగ కనకపాత్రముల

అమరావతీ నగరాధిశ్యు డెల్ల
నమరీ నయోధ్యయం దానాఁ డనంగ
ధారుణి కైశ్వర్యదాయక మ్మగుచు
శ్రీరామపట్టాభిషేకమ్ము జరిగె
తమకోర్కె లీడేరె ధరణి నీనాఁడు
రమణీయమూర్తి శ్రీరామచంద్రుండు
రాజయ్యె సౌఖ్యముల్ రాజిల్లు ననుచు
భూజను లానందపులకితులైరి
హరి కరుణాత్ముఁడై జలనాఁగు సర్వ
సురల కిచ్చినమాట సఫలపర్చె నాఁడు,
దనుజులఁ దెగటార్చి ధర్మమ్ము నిలిపె
నని హర్షమును బొంది రమరు లెల్లరును.

అగస్త్యాది మునుల రాక

రహిమీఱగ రాముని రాజ్యప్రశస్తి
బహుముఖమ్ముల విని ప్రమదమ్మునంది
ఘనుఁ డగస్త్యుండును కణ్వాఖ్యుఁ డాది
మును లేగి శ్రీరామమనుజేశుఁ జూచి
రమణతో నేటికే రామరాజ్యమున
తమనూత్నలతసిద్ధి తనరిన దనుచు

"మేదినిరాజులందు మేటిశ్రేష్ఠుఁడగుచు
ఆదర్శపురుషుఁడై యలరారు గాక!
రాజ్యపాలురకెల్ల రామరాజ్యమ్ము
పూజ్యమై యెల్లప్పు డొలుచు గాకనుచు
వేదధర్మ్ముల రాజు విభుని గావించి
దీవించి రానందభావమ్ము లెసఁగ.

మా మునులరాకకు మనమున మిగుల
ఆనందభరితుఁడై యలరి రాఘవుఁడు
మునులకు భక్తితో మ్రొక్కి పూజించి
వినయభాషణముల ప్రీతితో వారి
కుశలమ్ము లడుగుచు సౌఖ్యంబుఁ జేసి
వినయమ్ముగా నిట్లు విజ్ఞప్తిఁ జేసె
"మేదినీవాసుల మేల్గోరు నట్టి
వేదస్వరూపులు విజ్ఞానఘనులు
అమలతపశ్శాలు లందఱు మీరు
తమరాకచే నేను ధన్యుండనైతి
మీవంటి మహాత్ములు మేధాశాలియులు
మీరెఱుంగని వింత ధారుణి లేవు,
అనుపమబలుడనై యాలంక గరిగి
దనుకంజ యెఱుఁగని విక్రమం బలర
దునుమాడితిని గాని దుష్టరాక్షసుల

మనమునఁ గల కోర్కె యింతకాలమ్ము,
ఆరావణాసురుఁ బెల్లు గెలుచును
ధాటిని వంటిటి వీరు లెట్లయిరి?
అంతటి శక్తి యెట్లబ్బె వరలను
సాంతమ్ముగా వారిచరితమ్ము నాకు
వినిపింపు" అని వేఁడ మునియగస్త్యుండు
వినిపించె నిట్టు లాదనుజులఁ గూర్చి

— —

రావణుని చరితము

"సర్వజ్ఞమ్ము నీవల్కు సకలమ్ము రామ!
అత్యంతవీరు లాయసురు లందఱును
రామచంద్రా! విను రావణుం డనఁగ
సామాన్యదైత్యుఁడు భూమినిఁ గాఁడు
అనఘుఁ డా బ్రహ్మకు మునిమనుమఁ డగుచు
జనియించి వరములు ఘనముగా నంది
జగమునందున తనసాటి లేరనుచు
తెగువతోఁ దిరిగిన ధీరుఁ డతండు
విను మాతనిచరిత్ర వినుమంచు నుడివి
మునియగస్త్యుం డిట్లు మొదటినుండియును.

అల బ్రహ్మకొమర తతని కొమారుడు
తలఁడు పులస్త్యుఁడన్ తపుగొప్పముని యొఁడు.
తృణబిందుసుతయందు తన పులస్త్యుండు
వినుతతపశ్శాలి విశ్రవోమునిని.

మునిభరద్వాజుని పుత్రికయందు
ధనదు కుబేరునిఁగన విశ్రవుండు
ఘనతపమ్ము కుబేరుఁ డొనరించి వశుసె
ప్రముఖవరమ్ములు బ్రహ్మచే నందె.
కూరిమి బ్రహ్మ కుబేరున కొసఁగ
భూరివిమానమ్ము పుష్పక మనఁగ
ధననిధుల్ తనయొద్ద తనరారుచుండ
జనకుని యానతిఁ గొని కుబేరుండు
పాలించుచుండెను వైభవోపేత
లాలితనగరమ్ము లంకాపురమ్ము

అసురసంతతి సైత నా బ్రహ్మవలన
వసుధపై సృజియింపఁబడెను శ్రీరామ!
అతిబలవంతులున్ అతిదుష్టచరితు
లతిగర్వితాత్ము లాయ సురులయందు
మహితపీనుం డుండె మాల్యవంతుండు
బహువరమ్ము లతండు బ్రహ్మచే బడసి
దేవేంద్రుపై కేగి దీనునిఁ జేయు

శ్రీవిష్ణువా దైత్యశావ మ్మడంచె
పట్టువీడక మాల్యవంతుండు మిగుల
దట్టమై జగముల చీకాకు పఱచె.
అల సుమాలియు మాలి యతనిసోదరులు
బలవంతు లతనికి బాసటై నిలువ
బగిదియై చని మాల్యవంతుండు చేరె
లలితమ్మైన లంకాపురమ్ము
జనులకు బాధల నొసఁగించుచుండి,
అనిలోన గెలువంగ నమరులఁ గూడ
పోరిలో సురలను పాలియింపఁ జాలు
వీరునిఁ జూపగాఁ గోరి సుమాలి
వినుతతపమొనర్చు విశ్రవు వరసి
వినుతించి ధూతని విఖ్యాతి నెల్ల
అనుపమ నందమైన కైకసిని
తనకూతు నతనికి తగునిగ నిచ్చె.



రావణ కుంభకర్ణుల జననము

సురలెల్ల దిగులొంద వెఱగంద సాధు
లిరువురు రక్కసుల్ నిరుపమబలులు
ప్రాకటసత్త్వులు ప్రభవించినారు
కైకసి గర్భాన లోకకంటకులు,

క్రూరులు రావణ కుంభకర్ణులను
ధారుణీప్రళయులు వారె శ్రీరామ!
పదిశిరస్సులతోడ భయదరావమున
నుదయించె రావణుఁ డుగ్రుండై యవని
కొండంత తనువుతో కుంభకర్ణుండు
దండియోధుండయి ధరణి జనించె
పుడమి నాయిరువురు పుట్టిన యపుడె
అడరె నుత్పాతముల్ పిడుగులు రాలె

ఇలమీద కీదైత్యు లేతెంచు కొఱకు
కలదొక హేతు వాగాథను వినుము
వీర లిర్వురు జయవిజయు లనంగ
ద్వారపాలురు మున్ను వైకుంఠ పురిని
వనజాక్షుఁ జూడగా చనుదెంచినట్టి
సనక సనందులన్ సంయమివరుల
నతిగర్వమున వీర లాతంకపఱుప
యతివరుల్ కోపించి రాగ్రహమ్మునఁగ
"దనుజులై మువ్వూరు ధరణిని మీఁరు
జననమందుడు దుష్టచరితులై" యనుచు
వీరి కాశాపమ్ము కారణమగుచు
శ్రీరామ యిద్యాది కెంతవఱకు

నీకృపాగరిమచే నీచేతఁ జచ్చి
వైకుంఠనగరికి వచ్చిరి తిరిగి

జనియించె నావెన్క వనితకైకసికి
విమలసద్గుణుడు విభీషణుండనఁగ
మునివేషములు దాల్చి ముగురుసోదరులు
వనముల ఘనతపోవ్రతము లొనర్చి
వరములు బ్రహ్మచేఁ బడసిరి పెక్కు
ధరణియందున వారిసరి లేరనంగ

నరుఁడల్పు డని దొట్టెనరకును గొనక
సుర యక్ష గంధర్వ గరుడోరగములు
వీటి వేనిచేఁగూడ ధరణిలోఁ దనకు
మరణమ్ము లేకుండ వరమును బొంది
ఇలయందుఁ దన కెవ్వ రెదురు లేరనుచు
బలితుఁడై రావణుం డలరుచు నుండె.
ధారుణి పెనునిద్ర తనవరమ్ముగను
కోర నాసక్తితో కుంభకర్ణుండు
అల విభీషణు బుద్ధి కలరి విరించి
సలలిత సద్గుణ సంపద నిచ్చె

ఇంద్రజిత్తు

నయశీల సుందరి నవయౌవనాంగి
యయిన మండోదరిన్ మయుని పుత్రికను
పరిణయ మ్మాడెను వలచి రావణుడు.
అపుడెంచి మయుడంత నల్లునికొలది
బహుమానముగ నిచ్చె బాటవోదగ్ర
మహనీయమగు నొక మారణశక్తి.
అనియందు శ్రీరామ ! ఆ శక్తి వలన
మనలక్ష్మణుడు మూర్ఛమునిఁగె నానాఁడు
దితిజనాథుడు తనసతియందు గనియె
నతిసాహసుం డగు సుతు మేఘనాదు
నిలయందు నీతఁడే యింద్రజిత్తయ్యె
బలమున దేవేంద్రుఁ బట్టి ఓడించి



రావణుఁడు కైలాసగిరి నెత్తబోయి పరాభవ మందుట

తనబలమ్మును జూచి తనయునిఁ జూచి
దనుజసేనల జూచి దర్ప మ్మెసంగ
రావణుఁ డొనరించు క్రౌర్యమున్ రామ

భావింప నేరక వలనుగా దిలను
లంకాపురి భాగ్యలక్ష్మి నాసించి
శంక లేకింతయు స్వాంతమ్మునందు
అన్న కుబేరుపై నరికి దండెత్తి
క్రన్నఁ గొనియె లంకారాజ్య మెల్ల
తనపుష్పకమ్మును తనలంక నెల్ల
ధనదుండు విడనాడి గాని దీనుఁడగుచు
శివుని కైలాసమ్ముఁ జేరి వసించె.
జవమున నటకును చని రావణుండు
శరముల నంటించి కైలాస మెత్త
హరుఁడు కోపించి యారాయసును నచ్చటను
గిరిక్రింద గట్టిగా నిఱికించి యదుమ
ప్రాణభయమ్మున రావణుఁ డంత
వేవోళ్ళ దీనుడై వినుతించి మ్రొక్కి
శివుని ప్రసన్నుఁగాఁ జేసి ప్రార్థించి
ప్రవిమల వరములఁ బడసె నెక్కొంటి.



రావణునికి వేదవతి శాపము

అభవుని మన్నన లంది రావణుఁడు
అభయుఁడై విహరించి యమరలోకమున

హిమగిరి కరుదెంచి వీక్షించె నచట
అమలతపస్విని యగు వేదవతిని
ముని కుశధ్వజు డామె జనకుండు మదిని
వనజాక్షునకె తన తనయ నీయంగ
తలంచుచు ధరణిపై తనువు చాలించె
తలపు లాహరిపైన నిలిపి వేదవతి
ఆవేళనుండియు నతినిష్ఠతోడం
గావించుచుండెను కఠినతపమ్ము.

ఆమె మైసోయగ మామె యౌవనము
కాంక్షించి రావణుం డామెను జేరి
యెంత నష్ఠుమాడి యేమిచెప్పినను
సుంకైన వినక నాసుదతి వేశికను
కరమును గొని బలాత్కారమ్ము సేయ
వెరవున నాతని వెనుకకు ద్రోసి
"ఓరోరి దుష్టుడ యోరి రావణుడ!
క్రూరత పౌలస్త్యకులముల్ల వెలి
ఈపాపకర్మమ్ము లేల చేసెదవు
నీపాగ రణగంగ నేను ధారుణిని
మరల జన్మింతు నీమరణహేతువుగ
మఱవకు నామాట మనమున నింక
నీవు తాకిన దేహ మేనొల్ల" ననుచు

పావన నిజయోగ పావక శిఖల
నా వేదవతి చొచ్చి యాహుతి యయ్యె
ఆ వేదవతి సాహసావేశములకు
అతివ శాపవాక్యమ్ముల కడలి
దైతేయనాథుఁడు దీనుఁడై వెడలెం.

ఆ మహాలక్ష్మియే ఆ వేదవతియె
భూమిని సీతయై పుట్టె శ్రీరామ!
ఆ కేశవుఁడ వీవు ఆ లక్ష్మి సీత
వై కుంఠనగర మీసాకేతపురము
మా తపఃఫలముగా సీతను నిన్ను
బ్రీతిఁగ గంటిమి శ్రీరామ యనుచు
ముని యగస్త్యుం డిట్లు వినిపించె మరల
వినుచుండ రాముఁడు వినయభావమున.

రావణుని దుష్టచర్యలు

అతివచే పరిభవ మంది నప్పటికి
దితిజనాథుని మతి తిరుగనే లేదు
తన బలగర్వముల్ తనప్రాభవమ్ము
తన యున్నతినిఁ జూపఁ దలఁచె నెల్లెడలం.

మునివాటికల గూల్చి మునుల హింసించె
మనుజపాలురఁ బట్టి బ్రమించె మిగుల
ఉండరాదని యెదు ర్వ్యైపై తనకు
దండియై తిరుగాడు చుండె రావణుఁడు
ఇనకులమ్మున మున్ను జనియించి పట్టి
అనరణ్యుఁ డను నయోధ్యాధీశ్వరుండు
రణవీరుఁడై పోరి రావణు తోడ
వెనుకకు తఱమెను వీఁక తలిర్ప



కార్తవీర్యు నెదిరించి రావణుఁ డోడుట

మాహిష్మతీ రాజ్య మనుజేశ్వరుండు
బాహాసహస్రముల్ వరగు వీరుండు
కీర్తిశాలియు బలసత్కీర్తిమంతుండు
కార్తవీర్యాఖ్యుఁడు కలడు రారాజు.
కూర్మిమై రాణులం గూడి యాతండు
నర్మదాతీరాన జయగార మొప్ప
విలసితరీతుల వేడ్క లింపార
లలితవిహారముల్ సలుపంగ నేగ

కార్తవీర్యుని బలఖ్యాతి నాలించి

కార్తవీర్యుని గెల్చు కాంక్ష మీఱంగ
రావణుం డేగెను రణధీరు డగుచు
పావన నర్మదా వాహిని కడకు
అరుదెంచి నదియొద్ద నసురనాథుండు
జరుపసాగెను పూజ శంభుని గూర్చి

క్రీడాపరుం డైన కృతవీర్యసుతుఁడు
వేడుకగా తన వేయి చేతులను
నదికడ్డముగా చాచి నదినీటి నాపి
ముదమున సతులతో ముచ్చట లాడు
వర్తిల్ల గమనించి ప్రబలకోపమున
నిటలాక్షుపూజల నేఁజేయుచుండ
ఇటుఁ గ్రీడ లాడెడ పెవడ వీవనుచు
ధూర్తుఁడై యతనిపై దూకె రావణుఁడు
ధారుణి సనలేని దర్పోగ్రులైన
వీరాధివీరు లాకూడు లిద్దఱును.
పోరిరి తలపడి ఘోరయుద్ధమున
వారిధాటికి సర్వవసుధ కంపింప,
సమరమ్ము సమముగా సాగుచున్నంత
క్రమముగా బలితుఁడై కార్తవీర్యుండు
తన వేయిచేతులన్ దశకంఠు నెగసి
పెనగొని గట్టిగా బిగియించి పట్టి

కారాగృహమ్మున కట్టి బంధించె
పారిపోనీకుండ బయటి కెచ్చటికి.
మనుజుని మాటలు విని పులస్త్యుండు
చనుదెంచి వేగమ్మె స్వయముగా తాన
వినయమ్ముతోఁ గార్తవీర్యునిఁ జూచి
మనుమని విడిపించి వెనుక కంపించె

వాలితోఁ బోరి రావణుడు భంగపాటు నొందుట

ఆరావణుని దర్ప మణఁగిన యట్టి
వేఱొక కథఁగూడ వినుము శ్రీరామ !
వాసవు సుతుఁడైన వాలియున్నతికి
ఈసు నొందుచు రావణాసురుం డలిగి
కిష్కింధ కేగి యాకీశుఁ బట్టి
నిష్కారణమ్ముగ నిందింప సాగె
వానరరాజంత ప్రబలుఁడై వచ్చి
దానవనాథుని తలలను బట్టి
సందీయకుండగ శ్వాసలకైన
సందిట నిరికించి చదలపై కెగసి
అంచితవీరుఁడై యవలఁ గొంపోయి
ముంచి తేల్చుచునుండె మున్నీటియందు

"రక్షింపు మోవాలి! రక్షింపు" మనుచు
రాక్షసేశుఁడు మ్రొక్కి ప్రార్థించుదనుక,
రావణదైత్యుని కావర మ్మట్లు
వావిరి పడఁద్రొల్చి వదలెను వాలి.

"అలీల రావణు నణఁచిన బలుఁడు
వాలి నొక్కమ్మునఁ గూలఁజేసితివి,
ఆ కార్తవీర్యుని భోరాడ్చి పట్టి
ప్రాకటసత్త్వుఁ డా పరశురాముని
గర్వ మడంచిన ఘనుఁడవు నీవు
సర్వధరిత్రి నీసముఁడవు నీవె
కొంతయూఁతఁ బరము నీకునర శ్రీరామ!"
అని యగస్త్యుం డిట్లు వినిపించె నరల



రావణుడు దేవతలపై దండెత్తుట

అలీల రావణుం డవమాన మంది
పారిపోవుచునుండ నారదుం డరసి
"దశకంఠ! నీ కేల? దైన్యభావమ్ము
విశదవిక్రముఁడవు వీరవర్యుఁడవు,
ఘనభుజంభవుచేత వరభుల నంది

అనుపమ బలుఁడవై యలరెదు నీవు
నరవానరుల మీఁది కరుగంగ నేల
సురలపై నీశక్తి చూపు మనంగ
అఁగిన శాగర మ్మంతయుఁ గూడ
దనుజేశు నాజ్ఞలోఁ దలమొత్తె మరల
దనుజాధినాథుఁడై తనరుచున్నట్టి
తనగొప్పతనమును దలఁచి లోలోన
ఉప్పొంగి రావణుం డుత్సాహ మమర
ఉప్పరం బగులంగ నుగ్రుఁడై యార్చి
సమధిక సేనతో సాయుధుఁ డగుచు
సమరసన్నద్ధుఁడై యమునిపై నేఁగె.
తనమీఁది కూరక దండెత్తిపట్టి
దనుజేశుఁ గూల్పంగ జనుదెంచె యముఁడు
అక్షీణసాహసుల్ దనుజేశ్వరుఁడు
రాక్షసేశ్వరుఁడును రణము సేయంగ
కులగిరుల్ కదలెను కుంభిని వణఁకె
కలఁగె సంద్రమ్ములు కంపించె దిశలు,
ధారుణి కీడొరు తగదని తలఁచి
వారించె మధ్యగా బ్రహ్మ యేతెంచి

నాగలోకముపై దండయాత్ర

నాగుల సాధింప నాగలోకమున
కేగెను రావణుం డేపు మీరంగ
అనుపమ శక్తితో నరుదెంచి పట్టి
దనుజేంద్రు నెదిరించు ధైర్యమ్ము లేక
విగతయులై నాగులు వివిధసత్కృతు ల
నొనరించి పంపిరి వెనుక నాతనిని

వరుణునిపై దండయాత్ర

ఆగక నంతతో నా ధైర్యనిధుండు
సాగించె నతితీవ్ర సమరయాత్రలను
కాలకేయ నివాత కవచుల పైకి
కాలుదువ్వుచు నేగి కదన మ్మొనర్చి,
వరుణునిసుతులపై వరుస దండెత్తి
దురమున వారిని దునుమాడివచ్చె

బలిచక్రవర్తి రావణునికి బుద్ధిచెప్పుట

చిన్నవారల పైని చెయ్యి చేసికొనుట
మన్నన గాదని మనమున నెంచి

వనజాక్షు వద్దకే వడిసేఁ యింక
తనబల మ్మెఱిఁగింప దలఁచె రావణుఁడు

వామనమూర్తి చే వంచితుం డగుచు
భూమిని విడనాడి పోయిన యట్టి
దానవకులపతి దానవినోది
మానిత బహుశక్తి యుతుఁడౌ బలిని
రక్షించి యెటులైన ప్రాభవ మలర
శిక్షింతు వేగమే శ్రీహరి ననుచు,
సమధికోత్సాహుఁడై సాగి రావణుఁడు
ప్రముఖుఁ డాబలిరాజు వసియించు చున్న
పాతాళమున కేగి ద్వారమ్ము కడన
అతుల తేజస్వియై యున్న యొకని
కనుగొని వెఱగంది కాళ్ళు వడంక
తనువున స్వేదముల్ ధారలై క్రమ్మ,
"నిలుచుంటి విచ్చట నీవెవ్వ"రనుచు
పలుకరించుట కైన భయపడి తుదకు
కాపుకదారిని బట్టి వెడలి లోనికిని
తన మనోవాంఛను వినయుఁడై పలికి
తెలుపంగ రావణున్ తిలకించి నవ్వి
బలి విస్మితుం డయి పలికె నీరీతి.

"ఓనిశాచర రాజ! ఓయి లంకేశ!
మానుము వైర మామాధవుతోడ
వింతయయ్యెను నీవు వినిపించు మాట
వంత మేలను నీకు పద్మాక్షు తోడ
ఎవరని యెంచితో యెదలో హరిని
ప్రవిమల సత్కృపాపారీణుఁ డతఁడు
నీకును నాకును లోకాల కెల్ల
ఏకైక రక్షకుం డెఱుగు మీనిజము.
ఇలను హిరణ్యాక్షు డీరీతిగాన
నలినాక్షుతోఁ బోరి నాశన మయ్యె.
కడుఁ జక్కఁ బ లేదు విష్ణుని గొలువ
ఎదుటను వెనుకను పృథ్వి నెల్లెడల
సందియుం బేల నీస్వాంతమ్ము నందు
ఎందుఁ జూచిన నాతఁ డుండే కలండు
సర్వమయుండును సర్వాత్ముఁ డయిన
సర్వేశుఁ డాతఁడు సర్వపోషకుఁడు
రావణా! నీ వైరభావమ్ము మాని
కావింపు మాతని కమలాంఘ్రిపూజ
ద్వారమ్ము వద్ద నీదారిలో నున్న
వీరపూరుషుడె యా విష్ణు" వనంగ.

కలువవద్ద యెదుట తన్నైన డెల్ల

తలఁచి యుల్కున లేని ధైర్యమ్ము నూని
"చిక్కెను శౌరి నా చేతిలో నతని
నుక్కడఁగింతు నేనిక్కడే" యనుచు
గ్రక్కున గదఁబూని రావణుఁ డరిగి
అక్కడ నెవ్వరి నరయఁగ లేక
"పారినాఁడు భయపడి పరువిడి పోయి
తెఱవు పట్టిన దంచు నరిగె రావణుఁడు.

రావణుడు సూర్యచంద్రులపై కేగుట

వినువీథి కాంతితో వెలుగుచు నున్న
యినునిపైఁ బడియెను దనుజేంద్రు దృష్టి.
దంష్ట్రి యంత నా దైత్యనాథుండు
చండభానుని గెల్చి చంద్రుని వయికి
పోరొనరింపంగ పోవుటఁ జూచి
వారించె బ్రహ్మయే వచ్చి రావణుని

రావణ మాంధాతల యుద్ధము

రావణుఁ డంతట రథమున్ను మీఱి
మీవంశమున రాజ ! మోఁపీకనిగ

మహితకీర్తిని గొన్న మాంధాత పయికి
బహుళసైన్యములతో వచ్చి దండెత్త
ధాత్రిణి కంపించు తీరున సాగె
పోరు ఘోరముగ నావీరు లిద్దఱికి
అంత పులస్త్యుం డట కరుదెంచి
శాంతింపఁ జేసె నా సమరవీరులను
తనసాటి యెవ్వరు ధరణి లేరనుచు
దనుజేంద్రునకు దర్ప మినుమడించినది



రావణుని కొందఱు పతివ్రతలు శపించుట

రణవిహారము సేసి రావణుం డట్లు
తనపురమ్మున కేగఁ దలఁచి మార్గమున
పసిఁడివన్నెల మేరుపర్వతస్థలుల
బసచేసె నొకనాఁడు బలములఁ గూడి
పరమపతివ్రతల్ పడఁతులు కొంద
ఱరుగుచుండుటఁ జూచి యాదారి వెంట
పలువురు వీరులఁ బంపి రావణుఁడు
బలిమిని జెఱబట్టి వారి నందఱిని
గొనిపోయె లంక కాకోమలు లడలి
వినతిఁ జేసిరి గాని విడువ మటంచు
వారి ప్రార్థన లెల్ల వ్యర్థమై పోయె.

వారంద ఱేకమై వచ్చి కోపమున
"ఏమెఱుంగని మమ్ము నీచేతి నేల
బాముల పాల్జేసి బాధ పెట్టెదవు
పరభామ లనఱోక పాపమ్ము లవని
జగవుచుంటివి గాన దురితమ్ము లిట్లు
రావణ! నీవాక రమణి హేతువుగ
చావు నందెద వని శపించినారు

మేఘనాదుని శివపూజ

రామచంద్రా! వినుము రావణు పుత్త్రుఁ
డా మేఘనాదుఁడు నంతటివాఁడె
కడునిష్ఠతో శివక్రతువులు సలిపి
పడయఁగ్గలైను పెక్కు వరము లస్త్రములు.
మాయావి యాతఁడు మబ్బుల మధ్య
మాయమై పోరాడు మహిమాన్వితుండు.
శివపూజ నిత్యమ్ము చేయువతండు
శివపూజ పూర్తిగా చేసి యాతండు
సమాధిగ శత్రుఁడై చనుదెంచి నపుడు
సమరమం దెవరును చాల రారనికి.

జపహోమములొనర్చి శంభు నర్చించి
విపులశౌర్యమ్మున విలసిల్లునట్టి
తనయుని ఘనతను దశకంఠుఁ డెఱిఁగి
మనమున ముదమందె మాటి మాటికిని
సురలను గెల్చెడి శూరుఁడౌ నతఁడు
దొరకినందుకు చాల మురిసిపోవుచును.



రావణుఁడు రంభ నవమానించి నలకూబరునిచే శపింప బడుట

అమరుల గెలువ నాయసురనాథుండు
సమరసన్నాహముల్ సాగించె సురల
దేవేంద్రు నోడింప దేవతాపురికి
రావణుఁ డేగుచు త్రోవలో నాగి
లీలగా నొకనాఁడు కైలాసవనుల
కాలమ్ము నొంటిగా గడపుచు నుండె
అతిలోకసుందరి యగు రంభ యపుడె
పతి నలకూబరు వద్ద కేగుచును
కడుదుష్టుఁ డాదైత్యు కంటను బడియె.
చెడుబుద్ధి తోడ యాచెనటి రావణుడు
సుమచిర కోమల శోభనాకార

సురభిళ నవపుష్ప సుందరగాత్రి
రమణీయ కాంత నారంభను గాంచి
అమితకామాంధుఁడై యావెను జేరి
ఎలదీగపై కేగు నేనుగు కరణి
బలిమిమై రంభను బట్టి భోగించె.
విలపించుచును రంభ వేగమే యేగి
నలకూబరునిఁ జూచి తెలిపె సర్వమ్ము
తులువయొక్కఁడు తన లలితాంగి నిట్లు
నలఁగించెనే యని నలకూబరుండు
రయమున నరుదెంచి రావణు నాపి
"భయమింత లేక ఓ పాపకర్ముఁడ!
నీచావునకె యిట్టు లీచానబట్టి
నీచకృత్యమ్మును నెఱపినా వీవు
దనుజ నీకామాంధదర్పమ్ము విడి
విను మొక్కవాక్య మీవిశ్వమం దింక
నీమీఁద మనసున ప్రేమమ్ము లేని
భామిని నెవ్వడైన పట్టెద వేని
నీతలల్ పదియు నా నిముసమ్ము నందె
భూతలమ్మున వేయి ముక్కలై పగిలి
పడుగాక యనుచును పటుశాప మిచ్చి
నడచెను రంభతో నలకూబరుండు.

రావణుఁ డొనరించు క్రౌర్యమ్ము లణఁగి
రావణ మ్మికనైన కతముట్టు ననుచు
భావించి రానందపరవశు లగుచు
దేవలోకములోన దేవతలెల్ల

దేవ దానవ యుద్ధము

మేఘనాదుఁడు దేవేంద్రు నోడించుట

తనయుఁడున్ దమ్ముఁడు గలబలమ్మెల్ల
తనవెంట నిడుకొని దశకంఠుఁ డేగి
ముట్టడించెను తాన ముందుగా నిలచి
అట్టహాసముతోడ నమరేంద్ర పురిని.
దైత్యేంద్రుసేనలు తమ కడ్డు లేక
నత్యంతదర్పులై యమరలోకమున
మూలముట్టుగ దృష్టి పోయిన వనిని
గాలించి ధ్వంసమ్ము గావించినారు.
లోకమున్ వదలక లేదిగ నైన
నాకమొనర్చి రా నందన వనిని
దానవబాధకు తాళఁగ లేక
కానక చేతొక కర్తవ్య మెదను
సురపతి మనమున వెలుఁగది మిగుల
మొఱపెట్టుకొని వచ్చె హరివద్ద కేగి.

సమధికబలముతో సాహసము లగుమ
అమరవీరు లెదిర్చి రసురసైన్యముల
బెదరుబంటుకనంపు బీరమ్ము లలర
ఇరువర్గముల సేన లెగసి పోరాడు
దేవదానవయుద్ధ తీవ్రసంక్షోభ
పావకజ్వాలలు భగ్గుం మండె
దశకంఠు ధాటికి తాళఁగ లేక
దిశల పర్విడి రెల్ల దేవతాగణము
మేటివీరుం డగు మేఘనాదుండు
మాటిమాటికి వచ్చి మాయాయుద్ధమున
తనశక్తి నెల్లను వినియోగపఱచి
కనుపించు సురలను కసిమసంగుచును
ఒక్కమాఱుగ సేన నుక్కాఱఁజావఱచి
ఉక్కుమీఱఁగ వచ్చి యుగ్రరూపమున
దేవేంద్రుపై నేగి తీవ్రయుద్ధమ్ము
గావింపఁ దలపడె కడుసాహసమున
ఐరావతము నెక్కి అమరులఁ గూర్చి
ధీరుఁడై పోరెను దేవేంద్రుఁ డచట
ఎదురయి రణ మొనరింపగా లేక
చదల మబ్బుల డాగి శక్తిని విసరి
దేవేంద్రు బంధించి రావణు కడకు
రావణాత్మజుఁ డేగె రాణ దీపింప

అమరేంద్రు గెలిచిన యాత్మజుఁ గాంచి
యమితహర్షమ్మున నలరె రావణుఁడు
దానవేంద్రు నెదుర్చు ధైర్యమ్ము లేక
దీనులై తొలఁగిరి దేవత లెల్ల
దనుజులు సంతోషతత్పరు లయిరి
పెనుబొబ్బ లిడుచును విజయగర్వమున.

బ్రహ్మదేవుఁ డింద్రుని విడిపించుట

ఇంద్రు నంతటివాని కింత చేటొదవె
ఎందుఁ బోద మటంచు నూహలు దేవతలు
వినిపించి రార్తులై విధియొద్ద కేగి
దనుజు లొనర్చిన దారుణమ్ములను.
రావణుకడ కేగి రయమున బ్రహ్మ
రావణా గెలిచినా వీవు దేవతల
భవదీయ రణశౌర్య పాటవోన్నతులు
భువనమ్ములం దెల్ల పూర్తిగా తెలిసె
నాకేశు గెలిచిన నీకుమారుండు
ఏకైక రణవీరుఁ డింద్రజిత్తనఁగ
విలసిల్లు కీర్తితో నిలమీఁద ననుచు
పలుమాఱు వినుతించి వరముల నొసఁగి

మెఱక కా యుగ్రుని విడిపించి పంపె
మునులును దేవగణ మోదమ్ము నందఁ.



హరి యవతారమగు కపిలుని గని రావణుఁడు వెఱగందుట

శ్రీరామ వినుమొక చిత్రమౌగాథ
ఆ రావణుంగూర్చి ధారుణి నున్న
దని యగస్త్యుఁడు చెప్ప నామోద మలర
వినుచుండె రాముఁడు వినయుఁడై యిట్లు
"విబుధుల గెలిచిన విజయమోదమున
ప్రబలుఁడై లంకకు వచ్చి రావణుఁడు
జలనిధి తీరాన సంచరించుచును
తిలకించె నొకట నా దితిజనాథుండు
పరమతపోనిష్ఠ పద్మాసనమున
వరలుచుండిన మౌనివర్యు నొక్కనిని
అతని మొగమ్మునం దఖిలలోకమ్ము
లతికాంతితో వెల్గు టరసి రావణుఁడు
హానిగా దీతఁడు మాయలాఁ డనుచు
బాణముల్ మునిపైన వర్షింపసాగ
ముని యుగ్రుఁడై లేచి దృష్టిపాతమున

దనుజునేయ నతండు ధరణి మూర్ఛిల్లి
తెలివంది యాగ్రహోద్దీప్తుఁడై మరల
విలునమ్ములను బూని విక్రమం బతర
మునినిఁ గోసియను దునిమెద ననుచు
మునియున్న దెసకును చనుదెంచి వడిగ
కడువిస్మితుం డయి కాంచె నచ్చోట
ఎడదలో నొకకొంత దుడుకు జనింప
శతసంఖ్యగా నున్న శస్త్రాస్త్రధరుల
నతుల తేజమ్ముతో నలరువారలను
లలితరూపుల దివ్యలావణ్యవతుల
విలసిత మునులను వివిధదేవతల
దనుజగణమ్ముల మనుజసంతతుల,
మనమున నాదృశ్యమునకు భీతిల్లి
బారికావల నొక్క వాత్సల్య నిధిని
భూరిసౌఖ్యమ్ముల పొలుపొందు వాని
బాల యొక్కఁడె తనపాదమ్ము లొత్త
తూలికాతల్పాన లీలగా నున్న
సురుచిర సుందర శోభనాకారు
పురుషు నొక్కనిఁ జూచె మరల రావణుఁడు.
తనదృష్టి సర్వ మాతనిపై నుంచి
దనుజేంద్రుఁడును కాముదష్టుఁడై మిగుల

నాకేల భయమని యాకాంతసైపు
పీఠమై వడివడి వెడలుచుండంగ
ఆదివ్యపూరుషుం డసురేశుఁ జూచి
మేదిని యెల్లను భేదిల్ల నొక్క
అట్టహాస మొనర్చె నాధ్వని కదరి
యట్టె యారావణుం డవనిపైఁ గూలె

కెలివొంది నిలచి యాదివ్యపూరుషుని
కెలమి నమస్కృతుల్ సలిపి రావణుఁడు
"సురుచిరాకార! యో పురుషవరేణ్య!
యెఱుఁగలేకుంటి నీ వెవరవో యిచట
దశకంఠుఁడను నేను దనుజాధిపతిని
దిశలెల్ల గెలిచిన ధీరుఁడ నేను
అవనిపైఁ బడితి నీయట్టహాసమున
కెవరవో దయయుంచి యెఱిగింపు" మనఁగ
"ఓ రావణా! నేను నారాయణుండ
నారూప మెఱుగంగ నేర వీవనుచు
శతకోటి తీక్ష్ణాంశు జాజ్వల్యమాన
వితతతేజమ్ములో వెలుఁగుచు నాతఁ
డంతర్హితుండయ్యె నా దశగ్రీవుఁ
డంతయు స్వప్నమై యాశ్చర్య పడఁగ.

కపిలర్షిగా నున్న కమలనేత్రుండ
యతృతట్లు గన్పించె వసుధనాథునకు.
ఆ విష్ణుమూర్తియు నా కపిలుండు,
ఆ విశ్వరూపము నీవె శ్రీరామ!
నీతేజ మొకయింత నీవిక్రమమును
దైత్యేయపతి కట్లు ధరణిఁ జూపితివి.
వినుమయ్య తరువాతి విషయమటంచు
వినిచె రామున కిట్లు మునియగస్త్యుండు

రావణుఁడు సనత్కుమారుని జూచుట

ఆదివ్యపూరుషు నాతని తేజ
మాహాత్మ్య మంతయు నాత్మలోఁ దలఁచి
చలితుఁడై తనకట్టి శక్తి లేదనుచు
తలఁచి చిత్తమ్మున ధైర్యమ్ము వదలి
పోరశక్తి కీభువి వద్దు లేదనుచు
వెఱఁగందె దానవవిభుఁడు శ్రీరామ!
"మును హిరణ్యాక్షాది దనుజాధిపతులు
చనిపోయి రాహరి శక్తికి లోఁగి
మెచ్చిన విష్ణువే మెచ్చంగవలయు
చచ్చిన నతనిచే చావంగవలయు

వైరముచే నైన వైళము హరిని
చేరదననుచు చిత్తమందెంచి
తపతలంపుల నంత దనుజేంద్రుఁ డేగి
మనవిసేసె సనత్కుమారుని వద్ద
దనుజేశు రాకకు ముని సంతసించి
వినిపించె నిట్లని విష్ణుని మహిమ
"హరిని సామాన్యుగా నాత్మలోఁ దలచి
తిరుగుచుంటివి నీవు దైతేయరాజ !
హరి యఖిలేశుఁడు హరికృపామయుఁడు
హరి యనంతుఁడు నిత్యుఁ డఖిలరక్షకుఁడు
నీకోర్కె రావణా నెఱవేరు నింక
వైకుంఠమునుండి వచ్చి మాధవుఁడు
వేలుపు లర్థింప పృథ్వి జనించు
నేలపై ధర్మమ్ము నిలుపుట కొఱకు
ఇనకులమందున కృతయుగాంతమున
మనుజుఁడై శ్రీరాము డనెడు నామమున.
రాముఁడు క్రూరులౌ రాక్షసతతుల
తామస మడఁగించి ధర్మమ్ము నిలుపు
రాముని భార్యను రావణా! నీవు
భూమిజన్ బ్రుచ్చిలి రామునితోడ
వైరమ్ము సాగించి ఘోరయుద్ధమున

శ్రీరామచంద్రుని చేతిలోఁ జచ్చి
వడిగ చేరెదవీవ వైకుంఠపురము
వెతలును నీకంత విడిచి యసంగ
ఇనవంశమున రాము డెవ్వడు జన్మించి
తనదు దర్శన మిచ్చి ధన్యుని జేసి
తనను రక్షించునో యని వేచియుండి
కాఁ! పోయె సీత నాదనఁడు రాము!

నీవె శ్రీహరివంచు నీచేత లోన
చావుసందుట కయి రావణు డటుల
జనకజన్ ప్రముచ్చిలి చెనటికార్యమ్ము
మనమున నెంచియే యొనరించె గాని,
పుడమిపై జనులెల్ల నుడివెడు నంత
కడుమూర్ఖుఁ డెవ్వడు గాడు రావణుఁడు

రామచంద్రా ! యిది రావణుచరిత
భూమి నీవెఱుఁగని దేమియు లేదు.
సనకసనందుల శాపమ్ము వలన
దనుజరూపముల నీద్వారపాలకులు
రావణకుంభకర్ణాసురు లనఁగ
భూవలయిమ్మున పుట్టిరి తుదకు
సమరాన నీచేతఁ జచ్చి వైకుంఠ

విమలధామమునకు విచ్చేసినావు.
వైరుల సైనను వదలిపెట్టకయె
కారుణ్యదృష్టితో కాపాడినావు,
పుడమిని నీవయి పుట్టి శ్రీహరివి
అణఁగించి సర్వ మీయసురుల బాధ
ధరణిపై స్థిరముగా ధర్మమ్ము నిలిపి
సురల కిచ్చినమాట నెఱవేర్చినావు.
జనులకు మునులకు జగతి కంతటికి
ఘనమైన యుపకృతి గావించి నావు
పరిపాలనోన్నత పరమార్థ మెఱిగి
ధరనేలుచుంటివో ధర్మస్వరూప,
రామరాజ్యమ్మిక క్షేమరాజ్యముగ
భూమిని స్థిరముగా పొలుపారు ననుచు
వినుతించె రాముని మునియగస్త్యుండు
తనవెంట వచ్చిన మునులతోఁ గలసి,

ఆంజనేయుని చరిత్ర

మునియగస్త్యుం డంత హనుమంతుఁ జూచి
"వినుమయ్య రామ ! నీ యనుచరులందు
ప్రతిలేని సాహస ప్రాభవశాలి
అతులితబలుఁ డీ యాంజనేయుండు,

నిన్నె దైవమ్ముగా నెమ్మది నిలిపి
మన్నించి సేవించు మహితవర్తనుఁడు
రాక్షసు లందఱిన్ శిక్షింపఁ జాలు
అక్షయ్య కీర్తి ధీయ నిలనందనుఁడు.
కపివీరునకు నీకుఁ గలిపె స్నేహమ్ము
విపులాబ్ధి లంఘించి వీఁడై మొఁగి
కనుఁగొని జానకిన్ కాల్చెను లంక
కొనివచ్చె సంజీవి ఘనలక్ష్మణునకు
వినుతింప శక్యమే హనుమంతు" ననుచు
వినిపించె మునియిట్లు హనుమని చరిత.
హనుమంతుఁ జూచుచు నాదర మ్మొప్ప
వినుచుండె రాముఁడు ముని చెప్పు కథను.

తొలిజన్మమందు నీ సలలితమూర్తి
ఇల నేకపాదుఁడై వెలసిన హరుఁడె
కేసరి కిల నంజనాసతి యందు
వాసిగఁ బుట్టిన వానరోత్తముఁడు
ఆ యంజనయు భక్తి ననిలునిఁ గొల్వ
వాయునంశను బొంది వసుధాతలాన
ఆంజనేయుఁడు బుట్టె హరుతేజమలర
అంజనాదేవికి నతిశయబలుఁడు.
పుట్టుకతోడనే భూరి సాహసుఁడు

పట్టుపిడిని మహాబలశాలి యితఁడు.
హనుమంతుఁ డాకలిఁ గొనె నంచుఁ దలఁచి
జననియు పండ్లకై వనమున కరుగ
అభయుండై యెగిరెను పథమున కితఁడు
ప్రభవించు భానుని పండుగాఁ దలఁచి
జగదుపకారిగా సామీరి సాఁగి
మిగులచల్లగ నమ్మె మింట సూర్యుండు.
తాను గ్రసించెడి భానునిపైకి
వానరుఁ జేగుట భరియింప లేక
రవిని బట్టగ వేగ రాహువు రాగ
రవిబింబమును వీడి రాహువుపైకి
నల్లనివాడని యుల్లమ్ములోన
ఉల్లాసమొప్పంగ నురికెను హనుమ
ఇరుఁడను భయమంది ఇంద్రునిఁ జూచి
వినిపింప హనుమని విక్రమ క్రమము
హనుమంతు సాహస మణగించుకొఱకు
చనుదెంచె నింద్రుండు తనకరి నెక్కి
ఐరావతము మీఁది సాగ్రహమ్మునఁగ
పోరికై దూకె నీ వీరమారుతియు
తెంపు దీపింపగా దేవేంద్రుఁ డపుడు
పంపెను హనుమపై వజ్రాయుధమును
చెక్కిలి తెగుటచే శక్రవజహారిని

గ్రక్కున మూర్ఛిల్లె నక్కడే హనుమ.
తనయు నార్తిని జూచి కినుక వహించి
తన ప్రసారము నెల్ల స్తంభింపఁ జేసి
అనిలుఁడు గొంపోయి హనుమంతు నత్తి
తన నివాసము నందు తగురక్షఁ జేసె
ప్రాణమ్ము నిలిపెడు వాయువు లేక
ప్రాణభయమ్మున ప్రాణు లల్లాడ
జగతి కీ యాపద తగదని తలఁచి
తగ నుపాయముతోడ తప్పింప నెంచి
పవనుని కడ కేగి బ్రహ్మాదిసురలు
నవినయ చిత్తులై సంస్తుతిఁ జేయ
జగమున వీచగా సాగెను గాలి
వగమాని ముదమందె ప్రాణిసంతతులు.

హనుమంతుఁడు పసిబాలుఁ డయ్యును గూడ
వినువీథి కెగసిన ఘనతను పొగడి
ఇనుఁడును బ్రహ్మయు నీశుఁడు యముఁడు
వనిమిషేంద్రుఁడాది యమరులు వచ్చి
వరము లొసంగిరి పావని కపుడు
నిరుపమబలుఁడును చిరంజీవి గాగ
తన ప్రాభవమునకు తనబలమ్మునకు
మనమున నతిశయ మానువది లేక

ఇనుమద్ద కతిభక్తి నేగి పఠించి
హనుమయు వేదమ్ము లఖిలశాస్త్రములు
నీతిపారగుఁడును నియమనిష్ఠుండు
ప్రీతితో వైరాగ్యవేత్తయు నగుచు
దేవదేవుఁడ వని భావించి నిన్ను
సేవించుచున్నాడు శ్రీరామ యిపుడు

హనుమచ్చరిత మిది యనఘ శ్రీరామ
జనులకెల్లను సర్వసంపత్కరమ్ము.



వాలి సుగ్రీవుల చరిత్రము

వాలిసుగ్రీవుల ప్రఖ్యాత కథయు
వాలించె రాముఁ డిట్లాముని నుడువ.

"కనకాద్రిపై బ్రహ్మ గాఢసమాధిఁ
గొనియున్న సమయాన కనుగవలోన
నానందబాష్పమ్ము లలరె, నందుండి
వానరాకృతితోడ ప్రభవించె నొక్క-
నందనుం డాబ్రహ్మ నయనమ్ములకును
బిందుసేయుచు ఋక్షవిరజుం డనంగ.

నిరతమ్ము శతశంద్రి నియమించి నటుల
తిరుగుచుండెను ఋక్షవిరజుఁ డాగిరిని.
గిరిదరి నొకనాఁడు తిరుగుచు వరేఁడు
సరసి నొక్కటిఁ గని స్నానమ్ములాడ
ఋషునిమునమ్ములో మాఱి రూపొందె
తరుణ లావని హైన తన్విగా నచట.
ఎలప్రాయపుం జెల్వు లింపులు నింప
విలసితగతి నాపె విహరించుచుండ
ఆమార్గమున నేగు నమరేంద్రసూర్యు
లాపె సైసోయగ మాపె యాకృతిని
గమనించి వలచి రాక్షణములో వారి
తమకమ్ము తీరి యాతన్వి దేహమున
వాలమ్ముగలచోట వాసవుశక్తి
రాలిన యంతనే వాలి జన్మించె
ఇనుని తేజము నిల్చి యుంతి కంఠమున
జనియించె సుగ్రీవు డనునొక సుతుఁడు
వానరార్కుల బలప్రాభవమ్ములను
వాసిగానందిరి వార లిర్వురును.
వాసవుఁ డిచ్చెను వాలి కత్యంత
భాసురమహిమమౌ స్వర్ణహారమ్ము.
సురుచిర తేజమ్ము సుగ్రీవునకును
వరముగా నొసగి తా నరిగె సూర్యుండు.

తమతండ్రుల వరమ్ము లమరంగ నంది
అమితబలాఢ్యులై యలరిరి వారు
వనజసంభవు నాజ్ఞఁ గొని యాలతాంగి
తన సుతు లిర్వురిన్ తనవెంటఁ బెట్టి
చేరెను వానరసీమగా ధరణి
కీర్తిఁ గొన్నట్టి కిష్కింధకడకు
విమలాంగి తారను పెండ్లాడె వాలి,
రుమను పెండ్లాడెను కమలాప్తసుతుఁడు
అనుజుఁడు సుగ్రీవుఁ డతినీతిపరుఁడు
వినయుఁడై కొలుచుచు తనవద్ద నుండ
వానరరాజయి వాలి శోభిల్ల
మానిత బలసత్త్వ మహిమమ్ము తెసఁగ
తనపైకి వచ్చిన దశకంఠుఁ బట్టి
వననిధిఁ ముంచిన బలశాలి వాలి.

తరువాత రామ ! ఆ యిరువురి మధ్య
జరిగిన కథ సర్వమెఱుగుదు వీవు
తమ్ముని భార్యను తాను చేబట్టి
తమ్ముని బయటకు తరిమిన వాలి
దురితమ్ము నెల్ల నీ వెఱిగియే రామ !
పరిమార్చి నావాక్కు వాడిబాణమున
కరుణతో సుగ్రీవుఁ గాపాడినావు

నిరుపమానము రామా! నీ బాహుబలము
నిరుపమానము రామ! నీ కృపాగరిమ
అని యగస్త్యుఁడు రాము నతిభక్తితోడ
వినుతిఁ జేసి ముగించె తనభాషణమ్ము

అగస్త్యాది మునులకు రాముని వీడుకోలు

ముని యగస్త్యుఁడు తక్కుమునులతో లేచి
వినయయుతుఁడై శ్రీరామవిభునకు మ్రొక్కి-
"శ్రీరామ! భూమిపై శ్రీహరి వీవు
ధారుణీసుత సీత శ్రీరమాదేవి
సలలిత ధర్మమున్ జగతి కందఱికి
తెలుపంగ వచ్చిన దేవతల్ మీరు,
ఆదర్శమానవు లవనిపై మీరు
ఆదర్శజీవిత మ్మవనిపై మీది.
ధరణి నెల్లరకు మీపరిపాలనమ్ము
చిరతరానంద సంతోషము దాయకము.
ఈమహి మిమ్ముల నీక్షించి యిచట
మేము ధన్యుల మైతి మోమహామాన్యచరిత!
శ్రీరామ మా కిఁక సెల విమ్మనంగ
శ్రీరాముఁడును లేచి వారికి మ్రొక్కి-

అనురాగ మొప్ప నామునులకెల్లరకు
వినుతనమస్కారముల్ వేడ్క నొనర్చి
ప్రియభాషణమ్ముల వీడుకో లొసంగ
పయనమై యేగిరా పరమసంయములు

బంధుమిత్రులకు శ్రీరాముడు తన కృతజ్ఞతను తెలుపుట

సురుచిర సామ్రాజ్య శోభదలిర్ప
మరునాడు రాముడు మహనీయరీతి
పేరోలగమ్మున చేరి కొల్వుండ
ధరణీపతు లెల్ల తగురీతి గొలువ
మునులు పురోహితుల్ వనచరవరులు
తనమంత్రిసత్తముల్ దండనాయకులు
పౌరముఖ్యులు సర్వబాంధవజనులు
వారివారలచోట్ల వచ్చి కూర్చొనిరి.
రాముడు రాజాధిరాజుగా వచ్చి
భూమిని బాలించు పుణ్యభాగ్యమును
తానగల్గితి నంచు మేను లుప్పొంగి
ఆనందపులకితు లైరి వారెల్ల
మునులకు మునుముందు మ్రొక్కి పూజించి

వినయుఁడై యేతెంచి పెద్దలకెఱఁగి
తనరిన కూర్మితో తక్కినవారిఁ
గనుఁగొని రాముఁడు కరములు మోడ్చి
"మీ యనుగ్రహమున మీ యాదరమున
నాయన్న మెల్లను శ్రేయమై ముగిసె
ప్రజలను పాలించు బాధ్యత నాదు
భుజముల నున్న దీవ్యత్కార్యమ్ము
నొనరింతు నాశక్తి కనువుగా" ననుచు
తనకృతజ్ఞత తెల్పె వినయవాక్యముల
జనులంద ఱాతని సౌమ్యతన్ బొగడ

శ్రీరాముఁ డంతట చెలిమికై నచట
చేరిన వారల క్షేమ మెఱింగి
జనకభూపతికిని తనబంధుతతికి
వినుతసత్కారముల్ ప్రీతి నొనర్చి
అంగదున్ సుగ్రీవు నఖిలవానరుల
చెంగటకును బిల్చి స్నేహాన పలికి
జాంబవంతుం డాది సకలవృద్ధులను
సంబరమ్మున తన సరసకుఁ జేర్చి
అల విభీషణు బిల్చి యాదరమ్మొనఁగ
సలలిత సద్భావ సంతోష మలర
తగవు వారొసఁగిన ఘనసహాయమును

మనమున నెన్నఁడు మఱవరే ననుచు
భూరినమస్కారముల్ పొలుపారఁ జేసి
పేరుపేరునఁ బిల్చి వీడ్కో లొసంగె.

మానసమ్మున రాము మహిమమ్ముఁ దలఁచి
యానందబాష్పమ్ము లలర నేత్రముల
శ్రీరామునకు మ్రొక్కి సెలవు గైకొనుచు
వారంద ఱేగిరి వారియిండ్లకును
హనుమంతుఁ డిల తను గొనరించినట్టి
అనుపమ సాహాయ్య మాత్మలోఁ దలఁచి
మహితముక్తాంచిత మణిహార మొకటి
బహుమానముగ సీత పావని కిచ్చె
హనుమంతుఁ డామాల నరుత ధరించి
వినుత తేజస్వియై విలసిల్లె మిగుల
అనిశమ్ము శ్రీరాము నంఘ్రులసేవ
నొనరించు చచటనే హనుమంతు[illegible]

రామరాజ్యము

తనసహోదరులును హనుమంతు[illegible]
తనపజ్జనే నిల్చి తగుసేవ లీయ,
భూమివాసుల మేలె పుణ్యాశయముగ

రాముడు పాలించె రాజ్యపాలనము
ధనదుఁడు వినయుఁడై తనకాన్కగాగ
తనపుష్పకవిమాన మనిపె రామునకు
రాముఁడు రాజయి రాజ్యమేలంగ
భూమినమస్తము పొల్పెసలార
సకలసంపదలతో శాంతిసౌఖ్యముల
సకలవిధమ్ముల జనులు వర్ధిల్లి
సముచిత సద్ధర్మ సంపద్విలాస
రమణీయమై యొప్పె రామరాజ్యమున
చోర రాక్షస రోగ దారుణ క్షామ
భారముల్ నశియించి ధారుణి యలర
సరవిని శ్రద్ధతో సహజధర్మముల
జరుపుచుండిరి జనుల్ సర్వవర్ణముల
గో దేవ బ్రాహ్మణ గురుపూజ లలర
మోదమ్ము నిండారె మునియాశ్రమముల

మానవమాత్రుఁడై మహి నరుదెంచి
మానవధర్మమ్ము మహికిఁ జూపించి
దుష్టుల శిక్షించి దుర్మార్గ మణఁచి
శిష్టుల రక్షించి శ్రేయమ్ము నెఱపి
న్యాయమ్ము నీతియు నయవర్తనమ్ము
పాయని సద్ధర్మ పాలకుఁ డగుచు

వైకుంఠుఁడే వచ్చి వసుధఁ బాలింప
లోకమ్మునం దిక లోటు లేకుండు!
రాజిల సుఖశాంతిరాజ్యమై వెలసి
రాజ్యలోకమునకు ప్రజలకెల్లరకు
ఆదర్శమై భువి నానంద మగుచు
మేదిని కెల్లను మేలొనగూర్చు
రామరాజ్యమ్మది భూమి కందమ్ము
రామరాజ్యమ్మది ప్రజల భాగ్యమ్ము
తప్త చక్రమున కెల్లసంపద లొసఁగి
ఆచంద్రతారార్క మాదర్శ మగుచు
భూమి నెల్లరు గూడ పొగడంగఁ దగిన
క్షేమరాజ్యమ్మది రామరాజ్యమ్ము
పదునొక్క వేలేండ్లు వసుధ నీలీల
సదయుఁడై శ్రీరామజననాథుఁ డేలె.

సీతారాముల వనవిహారము

కాలూని నిలువక క్షణమాత్ర మైన
కాలచక్రమ్ముల కదలుచుండంగ—
క్రౌంచిగురాపులో కోయిలతోడ,
మంజుల పవమాన మార్గమ్ములందు

క్రొత్త పువ్వులతోడ నెత్తావితోడ,
మత్తిల్లి తిరిగెడు మధుపమ్ముతోడ
వచ్చె వసంతమ్ము వసుధ కంతటికి
తెచ్చెను చల్లని తీయని వెలుఁగు
ప్రతివత్సరము వచ్చు వాసంతవేళ
లతిమోహనముగ నగుపించె నపుడు.
ఆనందభరితమై యనురక్తు లలరె
జానకీరాముల మానసమ్ములును.
అల్లన వారిద్ద ఱరిగి యావేళ
నుల్లాస మొనరంగ నుద్యానవనికి
మావిగున్నల నల్లు తీవెలఁ జూచి
తీవ తీవకుఁ బూచు పూవులఁ గాంచి
పూవులు విరజిమ్ము తావుల నాని
మలయానిలమ్ముల మెలఁగి మెలఁగి
పులుగుజంటల తీయపలుకు లాలించి
చెలువంపుఁ బూబాధ గలువపందిళుల
కలవోఁగగా నేఁగి యందందు నాగి
మనముల నన్యోన్య మధురానురాగ
మినుమడింపఁగ రమ్యవనవిహారములఁ
దిరుగుచు నందొక్క సరసిఁ జేరి
సరసజలక్రీడ లిరవుగా నెఱపి

లీలగా బ్రణయమూర్తులై యుంచటి
కేళీగృహమ్మున కేగిరి వారు.

మెలమెల్లగ దిగి మింటిపైనుండి
చలువవెన్నెల వెండిపాలుగు జాల్వారి
ఆ యమునల బాట లావుపుదోట
లా యామినీవేళ లందమ్ము లయ్యె
సీతయు రాముండు శృంగారవిభవ
చేతనామూర్తులై చిత్రమ్ములందు
వలపులు నిండిన తలంపు లింపరు
విలసితాకారులై విహరించి రచట
తన గృహస్థాశ్రమ పునీతధర్మమ్ము
తన రాజనీతియు తప్పకుండంగ
పతంతి సీతను గూడి కడుసంతసమున
గడపెను రాముండు కాల మీరీతి



సీత మునితపోవనములం జూడగోరుట

ఆనందమునం బ్రాకె నంతలో పురిని
జానకి గర్భిణి యైనట్టి వార్త
ధరణీశం గనుగొని తమమానసముల
మురిసిపోయిరి చాల మువ్వురత్తలును

రమణిసీతను జూచి రాముఁ డుప్పొంగె
అమితసమ్మోదమ్ము నందిరి ప్రజలు.

అలరారె నవనిజ కంఠకంఠకను
పొలుపగు చెక్కిళుల్ తెలతెల్ల నగుచు
వడలు మందములయ్యె బడలిక హెచ్చె
నడుము భారమ్మయ్యె నడలె ధైర్యమ్ము.
వడలక రామునివద్దనే యుండ
మది నిచ్చగించు నామానిని సీత
తీరని మమతతో సారె సారెకును
కోరిక లేవేవో కోరుచునుండు
వెనుక తానొకనాఁడు విడలినవనులు
మునితపోవాటికల్ మునిపత్నులెల్ల
కనులలో కదలిన ట్లనిపించి మరల
కనుఁగొన నెంచి యా మునివనుల్ సీత
వేగమ్ము తనవాంఛ విభునకుఁ జెప్పె
ఔఁగాక యని రాముఁ డల్లన నవ్వె.

ఒకవిరాగము తన యుల్లమ్మునందు
ప్రకటమైన విధమ్ము పైకిరానీక
సీతను ప్రేమతోఁ జేరి రాఘవుఁడు
ప్రీతితో మాట్లాడి ప్రీతితోఁ జూచు

శ్రీరాము నాత్మలో చెలఁగేగుమన్న
వైరాగ్య మింకైన ధారుణీబాల
యెఱుఁగంగలేక ఆ నవ్విధియెల్ల
తిరుగుచునుండె నే యరిమురి లేక

శ్రీరాముఁడు సీతను త్యజించుట

కడుసంతసమ్మయి కాల మీరీతి
పురమునపై వారికి గడచుచు నుండ

లోకులు కాకు లేకేకువ లేక
వాకొంద్రు నోటికి వచ్చిన యట్లు
పరవాసమం దొకవత్సర మున్న
తరుణి సీతనుఁదెచ్చి మరల శ్రీరాముఁ
డేలుచున్నాఁ డంచు నవటనో యొవఁడో
యాలోచనము లేక అనినట్టి మాట
వినవచ్చె రాముని వీనులయందు
సునిశితశూలముల్ జొనిపిన యట్లు
జనకజ దూకిన జ్వాలదగ్నిశిఖలు
తనకన్నులందుండి తరలనే లేదు
సీత పాతివ్రత్యశీలమ్ము నెల్ల
వీతిహోత్రుఁ డెఱుంగు విశ్వమెఱుంగు

కాని లోకులు పల్కు నిందావాక్యముల
సువంశ విభుడు తా నుల్లమ్ము నందు
సైరింపఁ జాలఁడు క్షణము రాముండు,
కాన యట్లున్నచో ధర్మ మే యగును,
కాన యట్లున్నచో ధరకి యేమగును !
ఎపదయుందలి ప్రేమనెల్ల నణంచి
తపియుచు తన రాజధర్మమ్ము నెంచి
జవదాటు నపనింద సైరింపలేక
తనసీత నెబాయఁ దలఁచె రాఘవుఁడు

మోహమున నొకచింత గ్రమ్మికొనంగ
సౌమిత్రి కెఱిఁగించి జరిగిన దెల్ల
అడవిలో వాల్మీకి యాశ్రమస్థలిని
కడువడి సీతను విడచిరమ్మనుచు
వాదమ్మునకు తావు వదల కావంత
ఏమిది ఏమిది యెంత ఘోరమ్ము
భూమిజన్ ద్యజియింప రాముఁడు తలఁచె
రాముఁడే పలికెనా యీమాట లెల్ల
సౌమిత్రి కడయించె సందియ మ్మెదా.
రామునియాజ్ఞలో రగులు తీవ్రతకు
సౌమిత్రి నిలువున చలియించిపోయె
పిడుగులు తలమీద పడుచున్నరీతి

నెపదగో లక్ష్మణుండు వెంచెను గాని
రాముని మాటకు రాగూడ దన్ను
రామాజ్ఞ మీరాఁగారాదు ధారుణిని.
మాయురాఁడె లక్ష్మణుండు పరదమ్ము తెచ్చె
పసగగా నపువుల కవనిబం గొనుచు
తనకోర్కె రాముఁడు విని తీర్చె ననుచు
జనకజ యుప్పొంగి సంతోష మమర
వని కేగ వెంటనే బయలుదేరినది
పెనుకకు దినములో చనుదెంచు ననుచు.
ఆఱుగు చేయూతనందిచ్చి పంప
రాగుడు మమటకు రాదేల యనుచు
లోననే యొక బాధ తోచె జానకికి
చూడినట్లయుగుంటె మొలమ్ము గుచ్చి
పతికోఁప మాయములు పరుపెత్త రథము
కడుదూర మింగ గా గనబడిపోయినది
ఏచక్కి జనకజ వగాదినవ్వోటి
తోచెను విపరీత దుర్నిమిత్తములె
చాటునఁ గూర్చుండి చనుదెంచుఁ గాని
మాటాడఁ జేమియు మాఱాది లక్ష్మణుఁడు
ఏ దుల కిశోర్కె యొక సువ్వబించె
ఎందుల కీవని శోకించె రాము
లక్ష్మణోఁ లని తపనగో నిండి

కొట్టుకోసాగెను గుండె జానకికి
అడవిదాకలఁ బట్టి నడచి సారథియు
కడువేగ చేరెను గాంగతీరమ్ము
దిగె లక్ష్మణుండును దిగెను సారథియు
దిగి ఏదో కీడని దిగులుతో సీత
"ఏమయ్య లక్ష్మణ! యేమైన దోయి
ఏమి దీనుఁడవయి యిట్లుంటి వనియె
విఱిఁగిపడ్డది మిన్ను శిరమున నంచు
నెఱుఁగదు పాప మాయింతి సీతమ్మ
చెప్పకపోలేక చెప్పగాలేక
తప్పించుకోలేక తలమీది బరువు
వదనమెత్తగలేక వాల్చి లక్ష్మణుఁడు
వదినకాళ్ళకు మ్రొక్కి వచియించె నిట్లు

"ఓయమ్మ జానకి! ఓ మహాసాధ్వి!
నాయందు దయబూని నన్ను క్షమింపు,
శ్రీరామునాజ్ఞను మీఱగాలేక
ఘోరమంచును నాదు స్వాంతమం దెఱిఁగి
కొనివచ్చితిని నిన్ను వనవీధి కిటుల
వినిపింపగా నొక్క వెసిదావు వార్త.
పరవాసమందున్న పడతి జానకిని
మరల రాముండేలె ధరణి నటన్న

పరు లాడుచున్నట్టి పరుషవాక్యములు
భరియింపఁగాలేక పరితాపమంది
రాముఁడు వేగమె రమణిరో! నిన్ను
నడుమటవిలోన నేకాకి గాఁగ
విడచిర మ్మనఁగ నిన్నడవి కీతి
తమయుఁడ తెచ్చిన కడుపాపి నేను,
ఈకానన మ్మెడ సాకేత మెడ
ఏకాకివై యిచ్చ టెటులుండువమ్మ!
ఎవరు సఖిజను లెవరు బాంధవులు?
ఎవరు దిక్కిచట నీకెల్లవేగెదవా
పరనింద వినలేక వదలెనే కాని
మొఱఁగఁడే శ్రీరాముఁ డెదలోన నిన్ను,
దారుణారణ్యమే తల్లి! నీయిల్లు
కూరిమి చుట్టాలు క్రూరజంతువులె
అనియేమొ లక్ష్మణుం డనువాక్యములు
వినలేక జనకజ విస్మృతిం గొనియె
వ్రేలినవా వేయుపిడుగులు తలను!
వ్రీలినదా క్రింది పృథ్వీతలమ్ము!
తలగొట్టినట్లాయి తాలిమి తూలి
నెలలు నిండిన తల్లి నిండుచూలాలు
"నాతల్లి భూదేవి నను గావు మనుచు

భూతలమ్ముఁ బడి సీత మూర్ఛిల్లె
తెలివొంది లక్ష్మణుం బిలిచి దీనముగ
పలుకుల్ల నిట్లని పలికె జానకియు
కనులందు నశ్రువుల్ కాల్వలై పార
జనులెల్ల వణఁకొంచు దూరదశ లాశ.'

"వినవయ్య లక్ష్మణ! వినవయ్య తండ్రి
ఇనివడి నాకేమి వసుధపై మిగిలె,
నారాముఁడే యిట్లు నన్నుఁ ద్యజింప
ధారణి నన్నింకఁ దలఁచువారెవరు!
విడలేక రాముని వెన్నంటి యేగి
అడవులఁ దిరిగితి నగ్ని దూకితిని
చాలవు గ బోలు జగతి నీపాట్లు
ఆలింప రెవరింక పాలింప రెవరు.
నాగతి యిటులుండ నీవేల తడయ
వేవేగ లక్ష్మణా వెనుకకు బొమ్ము
అడవిలో సీతను విడచి నాననుము
ముఁకపుకుల్లరకు నాకొకసారి మాట—
బత్తితో రామునే ప్రార్థింతు ననుము
అత్తల ముగ్గుర నడిగితి ననుము
మునివసిష్ఠులకును మ్రొక్కితి ననుము
మనబంధువులనెల్ల మఱవలే ననుము

తలపుఁ రామునే సలిపెద ననుచు
ఇలనెల్ల దయతోడ నేలుచో మ్మనుచు
రారాజు జనకుని గారాముతనయ
కూరిమితోడలు కోసలేంద్రునకి
భూపుత్రి శ్రీరామభూపాలు పత్ని
ఏపాప మెఱుఁగని యింతి యానీత
దీనురాలై యిల్లు దిక్కు లేకుండ
కానలయందున కలసిన దనుమ"
పలుకుచు తనలోని తలఁపుల నెల్ల
విలపించి విలపించి విలపించ లేక
దరి లేని శోకాన ధరణిజ వాలి
మఱుమాట లేకుండ మరల మూర్ఛిల్లె
భూవలయమెల్ల పూజింపఁ దగిన
దైవస్వరూపిణి ధరణిమూర్ఛిల్లె,
కుటిమీద నింక నీ సీతాలతాంగి
బ్రతికియుండిన మాట ప్రాణాలతోడ.
పాప మాతడువులో పసికందు వెట్లు
సైపుచుండెనో యీమె సంతాపబాధ,
తలఁచినకొలఁది నాతల్లి దుస్థితిని
నిలువున తనగుండె నీరయి పోయి
ఏమి మాటాడుటో ఏమి చేయుటయో
సౌమిత్రి యెఱుఁగక చలితచిత్తమున

కన్నీళ్ళు ప్రవహింప కళ్ళువదలక
క్రన్నన జానకి కాళ్ళకు మ్రొక్కి,
"కావరే నాతల్లి జానకి నిచట
కాననమ్ముల డించి నేనేగుచుంటి,
పంచభూతములార పక్షీంద్రులార
అందితోరగులార అర్కేందులార
తరులార గిరులార తారకలార
వర మునీశ్వరులార వాహినలార
దేవతాతతులార దిక్పతులార
కావరే సీతను కరుణతో ననుచు
విడలేక సీత నావిపినమధ్యమున
విడనాడి దీనుడై వెడలె లక్ష్మణుడు.

ఊరికి మఱునాడు రయింటిగా వచ్చి
ద్వారమ్ముకడ నున్న తమ్ముని జూచి
చూచెను రాముడు శూన్యమా రథము.
ఏచ నేబాధయో యాచిత్తమందు,
ఎండిన కనుదోయినుండి రామునకు
కెంపశ్రువులు రాలి పృథివిపైఁ బడియె
తన బహిఃప్రాణమ్ము ధరణిజ లేని
తనువేల బ్రతుకేల ధారుణి యేల.

జీవిత మ్మెల్ల శూన్యసీమయై గడచె
భావమందున రామభద్రున కపుడు.

సీత లేదను వార్త శీఘ్రమ్ము ప్రాకి
చేతమ్ము లెల్లను చెదరిపై పోయి
భోరున నేడ్చిరి వారింప రాక
పౌరులు బంధువుల్ పరివార మెల్ల

సీతా పరితాపము

అవనిజ శోకమ్ము నరయంగ లేక
అవని జీవమ్ము సర్వ మాగినట్లయ్యె
తరువులు తలవాల్చె గిరులు చెమర్చె
పరువులెత్తవు లేడి పక్షిసంతతులు
క్రూరమృగమ్ములు గుహ లందె నిలిచె
పారదు గంగాప్రవాహమ్ము కదలి

లేడు లక్ష్మణుఁ డట లేదు రథమ్ము
ప్రోవయి మిగిలెను భూమిజ యొకతె.
విలపించినను గూడ వినువారు లేరు
పలుకువారును లేరు పిలచినప్పటికి.
అంతయు శూన్యమౌ యవనిజ కపుడు

అంతయు మాయ యాయవనిజ కపుడు.
జనకుని యింట తా జనియించె నపుడు
తనకయి రాముఁడు చనుదెంచి మిథిల
శివధనుర్భంగము చేసె నేనాఁడు
అవనిపై నీనాటి శాశత యెల్ల
తెలియని యొకవింత దృశ్యమై మదిని
కలవోలె కనుపించి కదలపాగినది
ఆరక్కసుల మధ్య నణఁగి మణంగి
యేరీతి రామునే యెడద నిల్పినవా
తనమానస మశోకవనసీమ యెఱుఁగు
మానమూలెఱుఁ గెఱుఁగు నాయగ్నియే యెఱుఁగు
తనమనోదైవమ్ము తనప్రేమమూర్తి
తనరాముఁడే యిట్లు త్యజించి నపుడు
పుతమి నిప్పుడు తనకడుపునఁ బడిన
బడుగులకై గాక పతి దరిలేని
శ్రీమీఁద నవగిక్కై బ్రతుకంగ వలెనా
మతిఁ దోచ కచటనే యతులదుఃఖమున
అవశయై పడియున్న యవనిజం జూచి
దివినుండి దేవతల్ దీవించి నారు.

సీత వాల్మీకి ఆశ్రమము చేరుట

మునిసుతుల్ కొందఱా వనవీధి వెంటఁ
జనుదెంచి పండ్లకై జాడకిం గాంచి
అవనీతలమ్మున్న అవశయై యిటుల
ఎవరీమె పడియున్న దీనాఙ్గి యిచట
చూడగా దుర్భర శోకమ్ము వలన
వాడిపోయిన దీమె వదనమ్ము గాని
ఏదివ్యభామయో యేతెంచినటుల
దేదీప్యమాన మీ తేజ మ్మటంచు
వెఱగంది యావార్త వెంటనే వారు
పరువెత్తి చెప్పిరి వాల్మీకి మునికి
అంతరంగమ్మున నామునిచంద్రుఁ
డంతయు పూర్తిగా నరసి వేవేగ
జనకజ యున్నట్టి స్థలమున కేగి
మునికాంత లర్ఘ్యమ్ముఁ గొనితేర వెంట

ఎవ్వరో తనకడ కేతెంచినట్టి
సవ్వడి నాలించి జానకీసతియు
మునివర్యుఁ గని తనమోము పైకెత్తి
వినయమ్ముతో మ్రొక్కి విలపించసాగ
అనునయించుచు సీత కర్ఘ్యమ్ము నొసఁగి
మునిపతి లోపచర్య లొనరించుచుంత

వాత్సల్యమునఁ బల్కె వాల్మీకి యిట్లు
"వత్సరో! వినుము నేవాల్మీకిమునిని
ఎఱుఁగుదు నీకథ జరిగిన దెల్ల
వెఱఁగంది నీయిట్లు విలపింప కమ్మ!
రాముఁ డెఱుంగఁడే నీమాన్యచరిత
భూమిపై వసనిందఁ బొందగా లేక
వనవాటికలకు నిన్నంపెనే గాని
మనసు నీమీఁదనే మసలు నాతనికి
పరమపవిత్ర మీవాహినీతటిని
అనయము మర్యాదియై నాయాశ్రమస్థలము
చల్లనినీడల జపతపోవ్రతము
లుల్లాస మొసఁగు నీయుల్లమ్మునందు
మునిపత్ను లున్నారు మునిసతుల్ కలరు
మనమున సందియం బందకుమమ్మ
అకలంకమర్యాద లమరి యెల్లపుడు
సకలోపచారముల్ జరుగు నీకిచట
ననుఁగూడ మీతండ్రి జనకునివలెనె
మనమున భావించి మాతోడ నేగ
అరుదేర మమ్మ నీవిఁకవును మాని
జరగును శుభము లాస్థలమందు నీకు
ననుచు నామౌని తనయాశ్రమమ్మునకు
కొనిపోయె సీతను కూర్మి మీఱంగ.

సీత కాయాశ్రమ సీమ చేరగనె
వేళమ్ము వంగాన చేకూరె కాంతి
జనకజ కేలోటు కన రాని రీతి
మునిసతుల్ పరిచర్య నొనరించుచుండ్రి

లవకుశల జననము

రామునే మనమున వేమారు దలచి
రామునే పూజించు భూమిజ సతము
ముని యాశ్రమవాస జనులెంగు టాది
జనకజ చరియించు మనిశాంతవేళ
రవికుల దైవమ్ము రంగనాథునికి
ప్రవిమలభక్తితో ప్రార్థనల్ సలుపు
మెలమెల్లగా గాంగజలములు దెచ్చి
చెలువారు పూవులచెట్లకు బోయు
ప్రతిపొద్దు బిలుచును పికశారికలను
లేతపచ్చిక లేరి లేళ్ళకు మేపు
ఆనందమై పొల్చె నంతకంతకును
జానకి గర్భస్థల జీవనమ్ము
జానకి కొకరాత్రిసమయమ్మునందు
కానుపునొప్పులు క్రమముగా వచ్చి

సభయున నగ్రహారాది విభవమ్ము లలర
శుభరాశులందుండి శోభిల్లుచుండ
ఇనకులోద్ధారకు లిరువురు సుతులు
జనియించి రామొకు సౌందర్యనిధులు.
రాముని బోలిన రమణీయసుతుల
నా మోదమునఁ జూచి యవనిజ యలరె
మునిరాజు వాల్మీకి చనుదెంచి వేగ
ఘన యశోబలములు కలుగుగా కనుడు
కుశలవమ్ములతోడ కూర్మి దీవించి
కుశలవులను పేర్ల శిశువుల కిడియె.
రవిచంద్రతేజులు రమణీయతనులు
ప్రవిమలాకారు లాబాలు రిద్దఱిని
మురిసిపోయిరి చూచి మునిపత్ను లెల్ల
అనుదెంది దీవించి రాశ్రమ మునులు

ల వ కు శు ల బా ల్య ము

సీతమ్మ కథల మాశిశువులే యిపుడు
సీతమ్మ బ్రతుకెల్ల శిశువులే భువిని
ప్రీతిగా కంటికి ఱెప్పలవోలె
సీతమ్మ పెంచె నా శిశువులఁ జూచి.

మునివాటి కొత్తక్రొత్త మురువు దీపింప
మునిబాలకులతోడ చనవుగా కలసి
మునికుల మంతకు మోదమ్ము గూర్చి
దినదిన వృద్ధిగా తేజమ్ము నంగి
సురుచిర సద్గుణ సుందరు లగుచు
పెరిగి యాబాలురు పెద్దవా రైరి

లవకుశు లిద్దఱున్ లలితధీయుతులు
ప్రవిమలభక్తితో వాల్మీకి వద్ద
పలుశాస్త్రముల నేర్చి పండితు లైరి.
విలువిద్య గడియించి వీరులై నారు
గానవిద్యల గొప్పగాయకు లైరి
వీణఁ గొని వారు గానమ్ము సల్ప
మేనులు పులకించు తేనెలే కురియు,
మానిత నవకళామాధుర్య మొలుకు.
తన కనుపండువై జనియించి యిలను
ముని తపోవనులందు ముద్దుగా పెరిగి,
వీరులు ధీరులు విమలసద్గుణులు
శ్రీరాముని యశమ్ము క్షితివిూద నిలుపు
సుహితవర్తను లని మన్నన లంది
బహువిధప్రజ్ఞలై వరలుచు నున్న
సురుచిరమారు లాసుతులనుఁ జూచి

మంటసివ్వనను సీత, మాంఖ్యముసహమ్ము
దూరమైపోయెటందు శ్రీరాముఁ డుండి
భోరున కన్నీటిధారలు గార్చె



వాల్మీకి రామాయణమును వ్రాసి కుశలవులచే గానము చేయించుట

“సీ వాదికవి యాయి సిం ”ఎతో చు
కీర్తించె న బ్రహ్మదేవుఁ డు పూనన్న,
సకలసద్గుణరాశి జగతి రాముం డౌ
అఖిలలోకపవిత్రనుం డనిరామ నరితుఁ .
వానివాక్యమ్ములే వాల్మీకిఁ దిస
సారెసారెకు నిల్చి నడ ఎదేశము గ
చెలువుగ రాముని లీలవిగ్రహము
నిలిచినట్లుగఁ దోచ నేత్రమ్ములందు
కనుఁగదె కనుఁ దె పూంఎ ప ఆ ను
తనలిపర్ణశ్రితే తనలి చుఁ దినది
జానకీరాముల సచ్చరిత్రమ్ము
పూని రచించెను వాని వాల్మీకి
నూరిజనాపాందనుశ్లోకపఙ్తిని
శ్రీరమ్య వాక్సుధా ధార లింపార.

ధరణి వ్యా[illegible] ధ[illegible]సాను [illegible]
శ్రీరామ[illegible] [illegible]
అపురూప [illegible] రామ[illegible]
నిపుణత [illegible] నేర్పి [illegible]
గానగంధర్వులు [illegible]లు
జానకీసుతు[illegible] చక్క[illegible]

రమణీ [illegible]
[illegible]నాగ[illegible]
వినిపించ కుశలవుల్ [illegible]
వనమెల్ల [illegible]కే [illegible]
మునికుల మెల్ల[illegible] ను [illegible]
వినిను సీతయువచ్చి [illegible]సులు చెమర్ప,
విను నల్లత [illegible] విప్పారి
వినును మృగకన్యలు [illegible] నత్తి,
మల[illegible] మధురగానముల
మెలమెల్ల [illegible] యిలనెల్ల నింపు
అనుపమ మహనీయ [illegible]దివ్య చరిత
వినినంత [illegible] జనుల్ [illegible] మరల.

జానకీరాముల చారిత్రమహిమ
మౌని వాల్మీకుల మధురవాగ్గరిమ
బాలుర మృదుగళ స్వనములో గలసి

పూలతేరులయి జాలువాలినవి
కలువ వెన్నెలలయి జగమునిండినవి
ఇలయెల్ల శ్రీరామునిలయమ్మై వెలసె

శ్రీ రా ము ని ని ర్వే ద ము

జనకజన్ వీడిన సమయమ్మునుండి
మనమున రాముని కలవరలిమ్మ
జానకిరూపమ్ము కానంగ వచ్చు
జానకిమీదనే చరియించు గలఁవు.
నెలలు తొమ్మిదియును నిండిన యబల
పలురాళ్ళపై నాడు పడియున్నయపుడు
ఆ సీతగొంతులో నవని నేరైన
పోసినప్పటి మాట పుడిసెడు నీళ్ళు
కోమలహృదయ ఆ కుసుమాంగి సీత
యేమని తలఁచెనో రామునిఁగూర్చి
ఆవేళ తనవెంట నడుదెంచ నంతె
పోవఁగా లేదాయె పుట్టింటి కెపుడు
జానకి యేదని జనక రా జడుగ
కానేమి వచియించి తప్పుకోఁ గలఁడు

రాచకార్యము లెట్లొ రయమునఁ దీర్చి
యోచించు శ్రీరాముఁ డొంటిగా నిల్చి

తనహృదయేశ్వరి తనప్రేమరాశి
తనబహిఃప్రాణమ్ము తనసీత యిపుడు
తననుండి దూరమై చనుచున్న యటుల
మనమందుఁ దోఁచి పట్టనిపించి తనకు
నిలుచున్నకాఁ డల్లి నిలుచుండిపోవు
పలుకఁ డెవ్వరితోడ పిలువఁ డెవ్వరిని

శ్రీరాముఁడు సోదరులకు రాజనీతి బోధించుట

రాయిడి నొందెడి రాము నెమ్మొగము
పోయి చూడఁగలేక ముగురు తమ్ములును
జానకి పాల్పడ్డ సముఖునో యనుచు
దీనులై మనముల దిగులు నొందెదరు.
మనమున శాంతికై మాటి యేమిటకొ
విశేషంపు తమ్ములన్ బ్రీతితోఁ బిలిచి
శ్రీరాముఁ డప్పుడప్ప చెప్పుచు నుండు
నేరాజనాథునో యేనీతి కథలొ
రాజ లేరీతిగా భూజనమ్ములను
రాజధర్మమ్మున రక్షింపవలెనో;
ఈయుర్విపాలన మెట్లుండవలెనో

న్యాయనిర్ణయ మెట్లు చేయంగవలెనొ
ఆదరమ్మెవేళ నాగ్రహమ్మెపుడు
మేదినీపతి చూపు మెండుగాగవలెనొ,
తమ్ములకు రాజ్యతంత్రమ్ము నెల్ల
నిమ్ముగా బోధించు నెల్లు రాఘవుఁడు.

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురుని సంహరించుట

వినవచ్చె నింతలో విపరీత మగుచు
దశజాలబాధలు ధరణిని మరల
మధురాపురికి రాజు మధుదైత్యసుతుఁడు
పృథివి కంతకు పెద్దబెడదగా ప్రబలి
లవణాసురుం డొకఁ డవనిపైఁ దిరుగు
భువిని తానొక్కఁడే మొనగాఁడ ననుచు
రావణుమేనల్లుఁ డావీరుఁ డపర
రావణమ్మనఁగిన కడుదుష్టుఁ డతఁడు
మునులు వచించి రాదనుజుని వేగ
దనుజువాడుచే భూమి కనుకూల మగుచు
తనతండ్రి జీవించు దినములనుండి
తనగృహమ్మందున తినరు చున్నట్టి

శివునిశూలమ్మందు చేబూని లవణుఁ
డవని నజేయుఁడై యనిసేయుచుండు
ఇనకుల తిలకు నాయనుపమబలుని
దునిమె మాంధాత నాదుష్టదైత్యుండె

లవణుని దుర్మార్గ లక్షణమ్మెల్ల
చెవియొగ్గి యాలించి శ్రీరాముఁ డంత
అనుపమ యోధుఁడు తనవినతమ్ము
ననిపె శత్రుఘ్ను నాదనుజునిఁ ద్రుంప
సమధికవీరుఁ డాశత్రుఘ్నుఁ డంత
సమరసన్నద్ధుఁడై చనుచు పోరికిని
విశ్రాంతికొఱకయి వెడలి వాల్మీకి
యాశ్రమమందున నాగ నారేయి
జనకజ సుఖముగా కనియె నానాఁడె
మునియాశ్రమమ్మున తనయు లిద్దఱిని
జనకజా గూర్చిన సంతోషవార్త
వినిన శత్రుఘ్నుఁడు మనమున నలరె

జనకజ కుశలమ్ము వినిన యంతటన
ఇనుమడించిన బల మ్మెసఁగి శత్రుఘ్ను
డరిగెను వేగ మా యసురునిఁ జంప
మఱునాఁడె పయనమై మధుపురమ్మునకు.

అరిగి శత్రుఘ్నుఁ డాపరిసరమ్ములన
వారుని శూలము తనకరమందు లేక
తిరగాడు లవణుని త్రిలకించి తనకు
సరియైన కాల మిదియనుని తలఁచి

"ఓ లోకకంటక ! నిన్ను బోకార్చుటకె
నీకడ కనుదెంచి నిలిచి నాఁడిచట
పోటుబోకా! యింక పారిపోలేవు
పోరిలో నిన్నదే పొలియింతు" ననగ
తనశూలమును వెంటఁ గొనిరాని పనికి
మనమున లవణుఁడు వనరి యొక్కింత
సమరమ్మునకు వచ్చి శత్రుఘ్ను తోడ
సమధిక రోష వేషావేశుఁ డగుచు.

ధారుణి కంపించు తీరున రేగి
ఘోరయుద్ధమ్మయ్యె వారి కిర్వురకు
విహరించి దుర్వార వీరుఁడై యునిని
బహువిధ శస్త్రాస్త్ర శాతాగ్నిఁ గురిసి
అచలిత సాహసబలాధిక్య మలర
హతమార్చె శత్రుఘ్నుఁడా దైత్యవరుని
భూవలయము శోక మూలకఁ ద్రోయు
రావణు నంతటి రణపీఁడ్డైన

లవణుని శత్రుఘ్నుఁ డవలీల ద్రుంచె
నవని దుర్లభ మిట్టియతిశయ మనుచు
మునులును జనులు నా దనుజాని మృతికి
మనముల ముదమంది మధుపురమ్మునకు
జననాథుఁ జేసిరి శత్రుఘ్ను నపుడు
వినుతసామ్రాజ్యశ్రీ విభవమ్ము లలర

శ్రీరాముఁ డగస్త్యుని క్రతువు దర్శించుట

ముని యగస్త్యుం డొకముఖ్యమా క్రతువు
నొనరించు చున్నట్లు విని రాముఁ డేఁగి
ముని యగస్త్యునకును మునుల కెల్లరకు
వినయమ్ములో మ్రొక్కి వీక్షించె క్రతువు.

రాజాధిరాజును రాజితగుణుఁడు
భూజనవంద్యుఁడు పుణ్యాత్ముఁ డైన
రాముఁ డీక్షించెను క్రతువునఁ జూడ
భూమీశులం దిట్టి పుణ్యభావమ్ము
లింతటి నయశీల మెఱుఁగ మటంచు
సంతసమంది రాసంయమివరులు
సవనమ్ము లొనరించి చరితార్థు లైన
అవనీశముఖ్యుల వివిధసత్కథలు

రెండుదినమ్ము లాఋష్యాశ్రమమున
నుండి రాముఁడు విన నుత్సాహ మునఁగ
నిర్వహింపగ మునుల్ సంతృప్తులగుచు
సర్వసమ్మతముగ జన్నమ్ము ముగిసె
నవరసకావ్యమ్ముల సరసత మీఱ
దివినుండి యరుదెంచి దేవతల్ గొనుచు
ను నిపుణమ్ముల నెల్ల వృషభామలను
ఘనముగ దీవించి చనిరి జెన్కకను
జనులకు జగతికి సంశ్రేయ మెంచి
మునులు నిస్స్వార్థులై యొనరించు కృతుల
మనుల త్యాగమ్మను మునుల యాశయము
మునుల చరిత్రము మునుల జీవనము
మఱిమఱి మెచ్చుచు మానసమందు
తిరిగి యయోధ్యకు నరిగె రాముఁడు.

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధయాగ మొనరించుట

అమరులఁ దనియించి యవని గొలంగు
సమధిక సంపదల్ జన్నమ్ము లనుచు
విశ్వప్రశస్తమై విలసిల్లు యాగ
మశ్వమేధ మొనర్ప నాత్మలోఁ దలఁచి
రాముడు మునులను రావించి నుడువ

ఆమోదమును దెల్పి కులగురు వాసు
తనమంత్రివర్యులు తనసహోదరులు
వెనువెంటనే శాస్త్రవిధి విధానముగ
సకలసన్నాహముల్ సల్పిరి వేగ
సకలసంభారముల్ సమకూర్చినారు
అతిశీఘ్ర మందఱి కాహ్వాన మంపి
క్రతుదీక్షితుం డయ్యె రామచంద్రుడు
వచ్చిరి మునివరుల్ బంధుమిత్రులును
వచ్చిరి రాజులు వానరాధిపులు
వచ్చెను లంకాధిపతి విభీషణుడు
వచ్చినవా రెల్ల తెచ్చిరి ప్రీతి
మణిమయ భూషణ ధనధాన్య మహిత
కనకాంబరాదులు కాన్క లెన్నిటినో
తనవెంట లవకుశుల్ తనశిష్యగణము
చనుదేర వాల్మీకి సంయమి వచ్చె
అకలంక రీతిగా నతిథుల కెల్ల
సకలమర్యాదలు జరిగ నచ్చోట
జవమున లక్ష్మణుం డవనియంతటను
సవనాశ్వమును ద్రిప్పి జయముతో వచ్చె.

రాజితసమ్మాన రమ్యసత్కృతులు
భోజనపంక్తులు భూరిదానములు

ఆ వేత్తు లావిందు లావినోదములు
ఆవేదపారమ్ము లాశ్రితశ్రమము
లాయుత ధర్మనిష్ఠాభ్యాస విధుల
శాకూగతజనాళి కంటిమ్ము లేక
ఆయజ్ఞవేళయం దలరి పెంపార
నాయయోధ్యాపుర మ్మమరధామముగ.



లవకుశులు అయోధ్యలో రామాయణమును గానము చేయుట

తిరునామ్ముఁ గినుగొని తపసి వల్మీకి
ధరణిజాత్మజులను దరికిరాఁ బిలిచి
"ఎలమి మీరయిద్దరు నేకకంఠముగ
లలితగీతముల నో లవకుశులార!
రాముని చరితమ్ము రామాయణమును
మీమనోహరగాన సామర్థ్య మెసఁగ
రంగారు సాకేత రాజమార్గముల
అంగడులందున యజ్ఞశాలలను
గానమొనర్పుడు కమనీయఫణితి
వీనులవిందుగా వినువారికెల్ల

భూమివాసుల తండ్రి భూపతి గాన
రామునే తండ్రిగా మీరెంచి నది
ఇక్ష్వాకు కులగురుడౌ నెవరు మీరంచు
చెప్పుడు వాల్మీకి శిష్యుల మనగ,
మేలగు గావుత మీకిచ్చె టనియు
కాలుర దీవించి పంపె వాల్మీకి
ప్రవిమలా కారు లా రాముని సుతులు
దివినుండి దిగినట్టి దేవతల్ వారు
జానకీరాముల సచ్చరిత్రమును
వీణల చేబూని వీథివీథులను
రారయ్య జనులార రమణీయమైన
శ్రీరామకథ మీకు చెప్పెదమయ్య,
ప్రవిమలానంద మారామునిచరిత
చవులూరు వాల్మీకిసంయమి కవిత
శ్రీమహావిష్ణు వారామభూనేత
శ్రీమహాలక్ష్మి యావిభుజాత సీత,
అవతారమూర్తు లీమానవిని వారు
అవనిశ్రేయము నెంచి అరుదెంచినారు,
పరిశుద్ధ శాశ్వతుల్ భవ్యసత్కృతులు
కరుణాసముద్రు లానుసుచిరాత్మకులు,
రాముడు రారాజు రాజ్ఞిసీతమ్మ
భూమిపై స్వర్గమ్ము రామరాజ్యమ్ము

చల్లనిదైవముల్ జగతికంతటికి
తల్లిదండ్రులు వారు ధరణి నెల్లరకు
జనకజారాముల సచ్చరిత్రమ్ము
ఒనులార రాకయ్య వినుపింతు మేము"
అనుచు రామాయణ మాద్యంత మచట
వినయసౌజన్య లాబిడ్డలిద్దఱును
గానమాధుర్యముల్ కాల్వలై పార
వీణల చేబూని వినిపించి నంత
తేనెలు వర్షించె తీయముల్ గురిసి
ఆనాఁటియోధ్యయం దన్నిచోటులను.
లాలిత వాక్సుధా వ్యాలోలమైన
బాలుర మాటలో పాటలలోన
వీణతీవలనుండి విశ్వమ్ము నిండి
రాణచెల్వారిన రామనామమ్ము
ఎంతమనోహర మ్మెంత రమ్యమ్ము
ఎంత సమ్మోహన మెంత హృద్యమ్ము
ఆమోదభర సంపదారామ మగుచు
రామమయమ్మయ్యె భూమి సర్వమ్ము
దేవతాదేవుని దివ్యనామమ్ము
పావనమ్ముసగించె వసుధనంతటిని,
సంగీత సాహిత్య సమ్మోద ఝరులు
పొంగెత్తి ప్రవహించె పురవీథులందు,

అవతారమహాత్త్వ లా మునులవక్త్రముల
ప్రవిమలచరితలో బ్రతుకుచే నిండి
పరువెత్తి పురజనుల్ బాలురవెంట
పరవశులైరి యాపాటల వినుచు

ఏమి యీ మాధుర్య మేమి యీగాన
మీ మనోజ్ఞాకారు లెవరు వీ రనుచు
బాలురమాటయే పట్టణమ్మెల్ల
బాలురమాటయే పౌరుల నోట
శ్రీమహనీయ మా రామునిచరిత
మామోదముగ గాన మాలపించుచును
భువనమందర దివ్య మోహనాకృతులు
లవకుశుల్ సుకుమార లావణ్యతనులు
పురవీథులందునఁ దిరుగుచు వేగ
అరిగినంతన రాము యజ్ఞవాటికకు.

తిలకించి రాముఁడు పులకించె మదిని
మొలకెత్తె నేదియో పుత్రభావమ్ము
ఆముగ్ధసౌందర్య మారాజఠీవి
ఆమోముపోలిక లామేనిసొబగు
లాబాలవీరుల యందమ్ము లరసి
నాబిడ్డలే వీరు నవ్యమన్మథులు

మునిమూర్తి సన్నుత జట ధరిన
గవగాములే వీరని గాంచె రాముఁడుం

ప్రస్తుతా గాడిన పలుగల రోడి
చెల్లెలు చెల్లెలి సీత నాగాఁకు
కానకు గ్రాహింపె కరినుండ్రా కాని
కాం సీతి రొ గమ్ము శు భాగలంచె !
పరి హరాయు గడ యా తి రాసీత
పసాట్లు పరగగా యొబ్బగాం దనుచు
చేరవచ్చునంచుఁ ద వి రిం ది తుదకు
ప్రీతిగా లక్ష్మణు బిలచి రాముండు
"వని కేగి వాల్మీకియము గ్లు జెప్పి
రానిరమ్ము ల [illegible] జనకజ" పనిఱు

"కానని పొత్తిల్లు పద నల్ల
మా నవహృన్ని [illegible] మాటుల నన్న యొఱుఁగు
అతిర్మాతా " అరాము డింక
సీగను సు ను చేసాను, వలున
జనులోగ నవ్వు [illegible] అకు
తనప్రవర్తనఁ గూర్చి గొప్పగ మారల
జనులున్న సభలోన శపథమ్ముఁ జేసి
గానజ " బ్రతుకు చాలమే" లనుచు

మునికి గానంబుగా విని యంది వేగ
కొనియాడ్మ జనకి యనిచెప్పె నపె.

రాముని మాటలు మోదంబు విప్పారి
ఆమోదములరంగ నతిశీఘ్రముగను
సౌమిత్రి వసికేగి యామునితోడ
రామునిమాటల [నుడువు వచించె
శ్రీరాము వాంఛయు సీత కాదనదు
ఆహ్లాదిగా పోవ మానుచు వాల్మీకి
మునిచంద్రుఁ డేగెను ముదమున నవుడు
జనకజం దోడ్కొని సాకేతపురికి.



భూదేవి సీతను గొంపోవుట

ధరణిపుల్ మునులను పురజను లెల్ల
రరుదెంచిపట్టి యా యజ్ఞవాటికకు
జనకజం గొనివచ్చి సభికులు వినఁగ
వినయమ్ముగా నిట్టు లనియె వాల్మీకి
"శ్రీరమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరామచంద్ర !
కారుణ్యగుణధామ ! కమనీయనామ !
సౌమిత్రి నుడువంగ నీమాట లెల్ల
ఆమోదమయ్యెను నామదికుండు

కనుఁగొను మయ్య నా వెనువెంట నదిగో
చనుదెంచె సీత నీచరణసేవలకు
భువిమీఁద ధర్మమున్ బొలుపార నిలుప
దివినుండి వచ్చిన దేవుఁడ వీవు
నేనెంతవాఁడను నీకుఁ జెప్పంగ
వినను నావాక్య మాలింపు మొకటి
పాఱుఁ డొక్కఁ డన్న పలుకుల కోడి
ఈరీతి నీభార్య నడఁబాయఁ దగున
భూపుత్త్రి యీసీత పుణ్యచారిత్ర
ఏపాప మెఱుఁగని దీయింతి వినుము
కొలువంగలేది ఈలలితాంగి కీల
మలనాఁడు లంకలో నగ్నిదేవుండె
నీమాటకోలఁది యాసౌమిత్త్రి వచ్చి
భూమిజన్ విడనాడి పోయిన యపుడు
జానకి నొంటిగా కాననవీధి
నానాఁడు జూచి నాయాశ్రమస్థలికి
అనునయించుచు చాల నాదరమ్మునఁగ
కొనివచ్చినా రయ్య మునికాంత లరిగి.
లవకుశు లీకవ లవనీంద్ర! కనుము
ప్రవిమలాకృతులు నీబాలుర వీరు.
పెరిగిరి నాకడ పెద్దవా రైరి
సురుచిర సద్గుణ శోభితుల్ వీరు

చేకొనుమయ్య నీచిఱుతగొలకుల
జనులుహర్షింతురు జగము హర్షించు
మునులును హర్షమ్ము పొందుదు" రనఁగ

శ్రీరాముఁ డంతట చేతులు మోడ్చి
పౌరులెల్లరు విన వాల్మీకి వినఁగ
"అనఘాత్ములార నాకాత్మలోఁ దెలియు
జనకజ నిర్మలసౌశీల్య మెల్ల
మునిచంద్రుఁ డిట్టుల వినిపించు కంటె
జనులమధ్యమ్మున శపథమ్ము జేసి
జనుల కింకొకసారి తనప్రవర్తనము
జనకజ తెలుపుచో చాలమే" లనియె.

మరల నిట్టి పరీక్ష ధరణిజ కేల
జరిగిన దెల్లను చాలదా యనుచు
జనులెల్ల శ్రీరాముఁ డనిన వాక్యములు
విని మనమ్ములయందు విభ్రాంతు లైరి

పలువురి ముందున నగు బాటు గాఁగ
తలగొట్టి నట్లయ్యె ధరణిజ కపుడు.
చెచ్చెర రావించి శ్రీరామవిభుఁడు
రచ్చకీడ్చుట లేల రాపాడు టేల !
ఈ పరీక్షలు తన కింకెన్ని కలవో ?"

భూపృష్ఠము నిచె 'భూమిపై లేవదు
నాల్గువైపులు టవే లెక్క కన్పడెదూ
ధరణిపై లనతేక స్థానమ్ము లేదా
జనులు సంభ్రమించి మునులకు మ్రొక్కి
అనపహంద దము లో కనుల ముద్దాని
కనుదోయి అశ్రువుల్ కాల్వలై పార
తనయులన్ కడసారి గదిని ముద్దాడి
భూతలాత్మన దృష్టి పొలుపుగా నిలిపి
చేతులు జోడించి సీతపల్కెనిట

"సతతమ్ము రామాజ్ఞ నుల్లంఘ నేని
పతిని వైభవమ్ముగా భావింతు నేని
నిత్యమ్ము రాముని సేగొల్తు నేని
ప్రత్యక్షసాక్షిగా పంచభూతములై
ఏ పాప మెఱుగని యిల్లాలి నేని
ఈ పాట్లు దప్పించి యికనైన నాకు
త్రోవజూపవె నేడు కావవే నన్ను
బ్రోవవే నాతల్లి భూదేవి" యనుచు.

ఉల్లమ్ము లగులగా నవ్యాజ యట్లు
తల్లిని ప్రార్థించి తాను వాల్చినది.

జనకజ శోకమ్ము జానకజ మునివి
కనిన దెవ్వడా తాను కినిన దేవుడాడు

కడుశీఘ్రముగ నొక్క ధాత్రి దీపించ
పుటము బ్రద్దలు చేసి భూమిగ వచ్చి
నలుగడ నిలుచుండి నాగకన్యకలు
కొలిచితగామ ఆచికారి గ్రసేయ
సీతను వదరంక్ష సింహాసనమున
ప్రేమగ గూర్చుండబెట్టి గొంపోయె
అరవిందములన్నియు జరిగె సర్వగన్ను
ధరణితో బ్రద్దలై యిట్లుగా వచ్చిండి
శ్రీరామ రమణి ఆ సీతమ్మ తల్లి
భూరుణిగ రాజ్యం జేపోయునది

భూతలమున్న సింధు సీతమ్మ రాకు
భూతలమున్న లేదు సీత కన్నతల్లి
నిలుచున్న నా రత్నసామ్రాజ్య వదిరి
పలుకక బాలక నొక్కపలుకైన సూచ
ధరణిపై తన సిరి తల్లి నీ బిడ్డ
ఆ రక్షల్లి గొల్లొచ్చి భూజయు త్తో

సీతకొలకు శ్రీరాముని దుఃఖము

ఏమైన వివిధుడు భూతేను గొనవచ్చి
భూమిలో జానకి భయ [illegible]

ఎవనికై యానాడు శివుని విల్విఱిచి
ఎవనికై రావణున్ బవరాన గెల్చి

ఎవనికై కతఁకొంది యిన్నాళ్ళు తాను
ఎవనినాసించి నేఁడిచటకుఁ బిలిచె
ఆసీత తనభార్య తనకులేకుంట
కనఁబించె శూన్యమై కనులకు జగము
తలపోసి రాముఁడు తనమనోవ్యథలు
నిలువున నీరయి విలపించె నిట్లు.
"రాముని గూరిచి నీమానసమున
ఏమనితలఁచి నీవిట్లు చేసితివి
సౌశీల్యరాశి ! ఓ జానకిదేవి !
ఆశతో రమ్మని అర్థించినాను
మామంచి నీ వొకమాటను జెల్పి
ప్రేమతో నావైపు విచ్చేయుదనుచు
ఆసించి నిన్నట్టు లడిగితిఁ గాని
ఓసీత ! నీమన స్సరయలే నైతి
ఇంతమాత్రమున నీవింతసాహసము
వంతావఁ జేసితే పలువురిముందు.
శ్రీరాముఁ డొకతప్పుగ్గ చేసెనే యనుచు
సైరింపలేవె ఈ స్వల్పమాత్రమును
ఎఱుఁగుదే సీత నీకొఱకు నేనెంత

దాపిల్లి యొంటిగా దుఃఖించనానో
దనుజాఁగు నిన్నటుఁ గొనిపోయి నపుడు
విరుతచారిత్ర నిన్ గనుగొనలేక
విలపించితిని నాఁడు విపినమార్గముల
విలపించెద నయోధ్య వీథిలో నేఁడు
నను వీడి యేఁగితే నాభాగ్యరాశి,
నను నెల్లు మఱచితే నా సీత' యనుచు
ఆననమ్ము వ్రేల్చ నశ్రువుల్ గ్రమ్మ
దీనుఁడై రాముఁడు గిరత వీసి
విలపించె పలుమార్లు తలఁచి జానకిని.
పలుకవే జానకి పలుకవే యనుచు.



రాముఁడు భూదేవిపై కోపించి బాణ మేయబోవుట

విలపించి రాముఁడు పలుమాఱు లిట్లు
తొలిదుఃఖ మొక్కింత తొలఁగిన యంత
భూపుత్రిపైఁగల మోహభావమ్ము
కోపమ్ముగా మాఱి కుంభినిమీఁద
"అవని రాఘవుఁ డెంత అలుసయి పోయె
అవనిజ నప్పుడా యడవిలో నన్ను

కనుగప్పి యసురుఁడు కొనిపోయినాఁడు,
కనులముందే నేఁడు కొనిపోయె భూమి.
ఈరీతి నవమాన మిలఁబొందఁ బడుచు
భీరువై పడియుండఁ డీరాముఁ డీకను
చెడుతలం పహరిస నెఱవడి రాక
పృథివి యెంతటిది నావంతిఁ గొంపోవ
నాసీత నిటఁ దెచ్చి నాకీయకున్న
ఈసమస్తక్షోణి నేకబాణమున
చూర్ణమ్ముఁ గావించి చూపెద ననుచు
పూర్ణాగ్రహమ్మెద పొంగలుకొన
చాపమ్ము సారించి శరము సంధించి
కోపాన రాముఁడు కొట్టఁబోవంగ,

"ఆగుమో శ్రీరామ! ఆపని నేయకుము
ఆగుము స్వామి దేవ! అఖిలేశ!" యనుచు
పరువున బ్రహ్మాదిసురలరుదెంచి
మొఱవెట్టి రాముని మ్రోంగల నిలచి
"సర్వజగన్నాథ! సర్వమయాత్మ!
సర్వేశ్వరా! రామ! సర్వరక్షకుఁడ!
ఈభూమి యెల్ల నీసృష్టియే కాదె
ఈభూతసంచయ మెల్ల నీయదియె
ఒకసీతకొఱకు నీవుగ్రాగ్ని, ద్రుంప

సకలమ్ము నీకలమై సమయును దేవ !
విశ్వమ్ము నీయందె విలసిల్లుచున్న
విశ్వనాథుండ వీ విపరీత మేల ?
సీతయేగున నీడు చేతమ్ము వీడి
సీతయు నీవును చిరజీవు లవని,
జానకీరాముల సంయోగగాథ
మానితాదర్శమై మహిమీద వెలసి
ఆచంద్రతారార్క మలరును దేవ!
ప్రాచుర్య పావనభాగ్యమై భువికి
వ్రాసియుంచెను మున్ను వాల్మీకిమౌని
భాసురమ్మైన మీపావనచరిత
అమరభాషామృత మ్మాదికావ్యమ్ము
రమణీయ గ్రంథమ్ము రామాయణముగ.
విశ్వసంశ్రేయమై విజ్ఞాన మొసఁగి
శాశ్వతమ్ముగ నిల్చు జగతి నీచరిత
శాంతింపు రామ ! ఈసత్యమ్ము నెల్ల
స్వాంతమ్మునం జూచి చాపమ్ము విడుము
చేకొమ్ము కూర్మి నీ చిన్నబిడ్డలను
చేకొన్న క్రతుపూర్తి చేయుమీ యనఁగ
శాంతించె రాముఁడు చాపమ్ము విడచి
సంతసమందిరి జనులు సంయములు

శ్రీరాముని యజ్ఞసంపూర్తి

చేతమ్ముసందాన సీతను నిల్పి
క్రీడగ దరిఁ జేర్చి బిడ్డలిద్దఱిని
సన్నుతరీతుల శాస్త్రోక్త విధుల
జన్నమ్ము రాముఁడు సంపూర్తిఁ జేసె,
అమరవర్యులు వచ్చి ఆశీస్సలిచ్చి
క్రమముగ హవ్యముల్ గ్రహియించి చనిరి
పదపడి వాల్మీకి బాలురచేత
పఠియించె సభ్యులు ముదమంది వినఁగ
రమణీయమగు తనరామాయణమున
కమనీయ ముత్తరకాండమ్ము నల్ల
సరసత సీపుణ్య చరిత మాలించి
రాముఁడు గైకొని రాజ్యభారమును
అరిగిరెల్లఱురాము ననుభినుతించుచును
భూమినిఁ బాలించె పుణ్యకార్యముగ
భువనసంపూజ్యుఁడు పుణ్యవర్తనుఁడు
రవికులసోముఁ డారామభూవిభుఁడు
తనదేలుబడిలోని జనులశ్రేయమ్ము
తనకిల పరమార్థ మనుచు భావించి
యజ్ఞమ్ము లొనరించె నతిథులఁ దనిపె
విజ్ఞుల సేవించి విబుధులఁ గొల్చె
సలిపె సత్కార్యముల్ సద్గోష్ఠి నెఱపె

విలసితదానములే విప్రుల కిచ్చె
ఎన్నిజేసెయు గాని సెంద రామునికి
ఎన్నిగను గొంటిరియ్యో సవనిజ శేశ
మణిదియా రామునిపోటలనైన
మణివంజాలక తనమదిని జానకిని
బాయరగడుగొంచు సేలోటు సేక
కాలమ్ము యరాం తికిలేగా ౯ డవె

కౌసల్య సుమిత్ర కైకేయుల మరణము

సాదరం దిల్లుగ్గై జనులను గనుచు
మేదినిధర్మము లే సేలుగా నిలిపె
రాజగారామయుడు రాజ్య మేలంగ
రాజగవణాత్తు లారాజను తలను
వాసిగ దశరథపమధేశు సతులు
కౌసల్యయు సుమిత్ర కైకేయి మిగుల
నానంద మందిరి యాత్మల యందు
మానుగ ఫలియించె మ జన్మలనుచు
జానకి తేట్టి సంతపథరము
రానీయకుంపెగ రాము నోదార్చి
బిడుతమన్మలం గని ముద్దాడుకొనుచు
గపుడు మందిరి తనుకాలమ్ము సల్లం

వేలాదియేఁడ్లుగా పృథ్వితమ్ము
నేలిన దశరథు కిల్లాండ్రు వారు
భూమిసుతకుమ్ములా పుత్రులఁ గనిన
వీరమాతలు లేఁకు వృద్ధులైనారు
అకలంకచరితలౌ నాత్మేశుఁ గలియు
ఒకరివెన్క గ నొక్క- ర్యుని వీడి
చనిరి యు మావ్వరున్ స్వర్లోకమునకు
తనయులు సుఖాన మునిగితేలంప



ఖరలుని సుతులు గాంధారపతులగుట

కైకేయి తమ్ముఁడు కేకయనృపతి
సాకేతమున రామచంద్రునిఁ జూచి
వినిపింప గంధర్వు లానరించు ద్రౌష్ట్య
మునిపను గార్గ్యవసన్ మునిచంద్రు నొకని

సింధునదీ తీర సీమలయందు
గంధర్వు లెందఱో గర్వాన వచ్చి
ప్రజలను పీడించి రాజుల నణచి
నిజరాజ్యపదముల నెమ్మి నిల్పించి
విహరించుచుండిరి విచ్చలవిడిగ
మహిమీఁద వారల మదమణగింప

రామ ! నీవే యింక రావలె ననుచు
ఆమాని నుతువగా రాముఁడాలించి
నిరుపమ బలుఁడైన భరతునిఁ బిలచి
"భరతుఁడా గొప్పసైన్యబలముతో నేగి
మనమామ కేకయ మనుజనాథునకు
వినతుల నర్పించి వేగమ్మె యచటి
వైరులఁ బరిమార్చి వారిభూములకు
ధారుణీశులుగ నీతనయు లిద్దరిని
తక్షపుష్కలులను తనరంగ నిలిపి
అతుల్య ధృతిమీఱ నరిగి రమ్మనుచు
భరతుని సుతులకు పట్టమ్ముగట్టి
భరతునితోఁగూడ పంపె రాముండు.

సమరసంరంభుఁడై సైన్యబలమ్ము
సమకూర్చి భరతుఁడు చయ్యన నేగె
మామ్యుఁ డాతని మేనమామయుఁ గూడ
సైన్యమ్ములతో వచ్చి పాయ మొక్కవర్చ
శైలూషుఁ డాదిగా సర్వగంధర్వ
పాలకల్ భరతునిపైకి దండెత్తి
మాయారణమ్మును జేయ నుంకింప
పాతుని ధైర్యాన భరతుఁ డేకొంచి
ఘనమౌ లోత్కృష్టడి వారిపై నడపి

విలసిత భుజబల విక్రమ స్ఫురద
పరిపోవుట కైన దగి కేగుచుండి
దారుణ శరవృష్టి ధారాగా గురిసి
గంధర్వులను గెల్చి కంఠశ గింప
గాంధారరాజ్యాన గడు వైభవముగ
జనులెల్ల హర్షింప తాఁ బురంబులను
వసుశోభలఁ జేసి వసిడి రాఁ గెంచె

శత్రుఘ్నుని కుమారులు మధుపురాధి పతులగుట

అనుచరయుతముగా నసురేంద్రు లవణు
వనిలోన శత్రుఘ్నుఁ డంతమొందించి
బహుళసంపదలతో భాసిల్లు నట్లు
మహనీయరీతిగా మధుపుర మ్మేలి
తన పుత్రులు సుబాహుడును శత్రుఘాతి
యనువారి నిర్వురి నతిముదమ్ముల
మధువిదిశాఖ్యాల మండలమ్ములకు
పృథివీశులఁ జేసి వివిధసైన్యముల
వారికి సమముగా భాగించియిచ్చి
శ్రీరాముసేవింప చిత్తమునందు
కోరిక వాడమగా చేరె నయోధ్య
వీరశేఖరుఁడయి విజయుఁడై తిరిగి.

రావణు సంగతి రాక్షసు లవణు
కావర మ్మడగించె కడక శత్రుఘ్నుఁ
డనిలోన గంధర్వు లందఱిం గెల్చి
చనఁ జెంచె భరతుండు సాహస మ్మెసఁగ
తమ్ముల విజయముల్ తగుకీర్తి పొగడి
సమ్మోదమున రామచంద్రుఁ డుప్పొంగె



లక్ష్మణుని సుతులు రాజు లగుట

భరతశత్రుఘ్నులు వారిపుత్రులను
పరిపాలకులఁ జేసి వచ్చుట కలరి
విలసితసద్గుణుల్ విక్రమధనులు
లలితస్వరూపులు లక్ష్మణసుతులు
ప్రీతి నంగద చంద్రకేతులఁ గూడ
ఖ్యాతశీలురఁ జేసె నరవి శ్రీరాముఁ
డంగభూమికిని మల్లావనీస్థలికి
మంగళోత్సవ కార్యమహిమ లింపార.

తమవృత్తులకు రాజ్యధర్మముల్ తెలిపి
రమణీయముగ వారు ప్రజ నేలుచుండ
కనుగొని మనముల కడుముద మంది

అనుజులు మువ్వురు ననుసరించి నారు
పరగున సాకేత పురికి శ్రీరాము
చరణసేవయె తమ పరమార్థ మనుచు

బ్రహ్మదేవుని దూతగ యముఁడు రాముని దర్శించుట

ఈరీతిగా కాల మేగుచు నుండ
శ్రీరాముకడ కొకఋషి యేగుదెంచి
"అరుదెంచితిని రామ! త్వరగ నీకొక్క-
పరమరహస్యమున్ వచియించుకొఱకు
మనము మాటాడుచో మనమధ్య కెవరు
చనుదేర రాదట్లు చనుదెంచు వరుని
మరణశిక్షకు నీవు గురిసేయవలయు
మఱి వాగ్దానని మదినెంచఁ గోర
అటులైన చెప్పెద ననఁగ నామౌని,
యటులనే యని రాముఁ డంగీకరించి
దాపున కెవరును తరలిరాకుండ
కాపుంచె ద్వారమ్ము కడను లక్ష్మణుని
ఆకడ కెవ్వరు రాకుండఁ జూచి
యేకాంతమున మునిఇట్లు వచించె.

"పరమేష్టి పంపగా వచ్చితి నయ్యా!
సరగున నొకవార్త సాటింప నీకు
మునినయి యముఁడను మదయున నిటకు,
వినుమయ్య యావార్త విన్నవించెదను.
"నారాయణుండవు శ్రీరామ నీవు
ధారుణీతలమున దైత్యులబాధ
వారింప సురలకు వాగ్దాన మొసఁగి
శ్రీరామమూర్తిగా క్షితినిఁ బుట్టితివి,
రావణుం డాదిగా రాక్షసతతిని
కావర మడఁగించి కడతేర్చినావు,
ధరణీతలమ్మున ధర్మమ్ము నిలిపి
కరుణతో సాధులఁ గాపాడినావు,
ఆదర్శనృపతిగా నవని నేలితివి
ఆదర్శనరునిగా నవని నిల్చితివి,
క్షేమదాయక మయి భూమి నెల్లపుడు
రామరాజ్యము నిల్చు రాజితకీర్తి
పూర్తి చేసితివి నీపుణ్యకార్యమ్ము
కీర్తి కెక్కినది నీవర్తనమ్మెల్ల
చేరెను శ్రీలక్ష్మి సీత యిచ్చటకు
శ్రీరామ నీపాదసేవల కొఱకు
పావనమ్మున నీ వైకుంఠపురికి
వేవేగ నీవిక విచ్చేయవలయు

సిరము చేయుటకు నన్నుఁ గోర్వంగ
నీరాక కొఱకునై నిలిచినా" ననుచు
పరమేష్ఠి పంపిన వార్త శ్రీరామ !
అరుదెంచి నుడివితి" నని యముండు

లక్ష్మణదేవుని ప్రాణత్యాగము

పరమేష్ఠి పంపిన వార్తను విని
మరల రాఘవుఁ డేదో మాటాడుచుండ
వినవచ్చె నాగది వెలుపలి నుండి
ధ్వనియొకఁ డెవ్వరో పలుకుచున్నట్లు

"దశరథ శ్రీరామ ధరణీపాలునకు
నుడువుడు నారాక కడువేగ" యనుచు
మున్కోపి దుర్వాసముని కేకలిడుచు
గ్రక్కున ద్వారమ్ముకడ కేగుదెంచె
అదివిని రభసమ్ము నరసి లక్ష్మణుఁడు
"స్వామి కాలుఁ డొకింత రాముఁడు లోన
మంతనం బొకరితో మాటాడుచుండె
ఇంతలో వచ్చి మిమ్మెఱిఁగించు" ననఁగ
పటుకోపమున రేఁగి పండ్లు దీటించి
బుటబుట లాడుచు దుర్వాసమౌని

"శివుండైన నాకడ్డు చెప్పగ లేడు
ఎవరురా! నీవు ఇన్నిట్టు లాపెదవు?
ఇప్పుడే దుర్వాసుఁ డేతెంచె ననుచు
చెప్పుము రాముతో శీఘ్రమ్ము నీవు
నీ వేగకుండిన నిన్ను శపించి
నీవంశనాశమ్ము గావింతు" ననియె.
ఒకప్రక్క దుర్వాసు నుగ్రకోపమ్ము
ఒకప్రక్క శ్రీరాముఁ డొసఁగిన యాజ్ఞ
ఊరి పెట్టినట్లయి యుల్లమ్మునందు
ఎఱుఁగక తానప్పు డేమిచేయుటయు,
సకలబంధువులను సమయుటకంటె
ఒకఁడు చచ్చుటయె మేలుర్విపై ననుచు
తనుతాళకుండగ వెడలి లక్ష్మణుఁడు
మునిరాక లోనికిం బోయి వచించె
శ్రీరామమూర్తి యున్ ఋషిచంద్రుఁ డున్న
ద్వారంపుతలుపు ను భక్త్యవ తెఱచి
తనుకు లక్ష్మణుఁ డడ్డుతగిలె నటంచు
యముఁ డాగ్రహించి తా నరిగెను మగిడి.

శ్రీరామచంద్రుండు శీఘ్రమ్ము వచ్చి
ద్వారమ్ముకడ నున్న తపసినిఁ జూచి
అతఁ డాకలిగొను టార్తులో నడిగి
అతనిక్షుధ దీర్చి యర్చించి పంపె.

తానేదా మాతనమ్మారి యుంపంగ
ఆనతి లేకుండ లోనికి వచ్చి
శిక్షార్హు డయ్యెను లక్ష్మణుం డనుచు
వీక్షించి రాముండి విషమసంఘటన
ము నివసిష్ఠాదులా ముఖ్యులం బిలచి
వినిపించె కర్తవ్య విమయమ్ము లెల్ల
"ప్రతినకు రారాదు వ్యతిరేక మెప్పుడు
ప్రతినదప్పిన సత్యవచనమ్ము తప్పు
సత్యమ్ము దప్పుట జగతికే ముప్పు
ప్రత్యవాయము ధర్మపాలనమ్మునకు
అనుజునిఁ గాంచు ఈ యపని నూన్యతము
ఘనతరం" మ్మని చెప్పి మును లేగినారు.

కనులముందుగ నున్న కర్తవ్య మరసి
మనమున దుఃఖించి కనలె రాముండు
అలఘువీరుండు ధీరుం డతిసీతి వరుండు
లలితమర్యాదుం డీ లక్ష్మణమూర్తి
అపరాధ మేమియు నవని లేకుండ
విపరీతమీరీతి విధి చేసె ననుచు
స్వాంతమ్మునం దతిసంతాప మంది
చింతానిమగ్నుండై చెడిధైర్యమెల్ల
చిననాంటినుండియు తనతోడు విడక

తనతోడిదే లోకమని విశ్వసించి
తనవెంట వనికి తనయు కేతెంచి
తనకగు బ్రతుకెల్ల త్యాగమ్మొనర్చి
బహువిధ సద్గుణ భాసురుఁ డగుచు
మహిమీద మసలిన మహనీయమూర్తి
తనతమ్ము డిటులయ్యె, తనకని యట్లయ్యె
తనకేమి మిగిలెను ధరణియం దనుచు
గతిలేని మనుజుని కరణి దుఃఖించె
ధృతియెల్లఁ దూలిన రీతి రాముఁడు.

అన్నగారి విచార మరసి లక్ష్మణుఁడు
అన్నపాదము లంటి యంజలి బట్టి
"సోదరుఁ డనుచును చూడ కోరాదు!
నీధర్మమును నీవు నెఱవేర్పు మయ్య
నీయానతిని మీఱి నీముదుముండ
చేయగూడని పని చేసితి నేను
ఈయస్థిపంజర మేమైనఁ గాని
నాయాత్మ శ్రీరామ! నీయందె నిలుచు
కరుణయేటికి ధర్మకార్యమ్ము లందు
వరమునీశ్వరు లెల్ల వాక్రుచ్చినటుల
రక్షింపు ప్రతినను రామ నన్నింక
శిక్షింపు" మనుచును శిరము వంచె

తమ్ముని శీలమ్ము తమ్ముని భక్తి
తమ్ముని నీతియు తనమది మెచ్చి
"ఎంతసద్గుణమూర్తి వెంతధీరుడవు
ఎంతికునమ్మిన దిలను నీకాగ
మున్నలక్ష్మణ!" యంచు నాదర మ్మెసగ
కన్నీరు గార్చుచు కౌగిటం బూని
వగచుచు తాజేయు పనికి నొక్కింత
తెగువకో లక్ష్మణుం డిరిచి రాముండు
పుడమి సర్వాగ్నినైన పొమ్ము నీవనుచు
విపనాడటయుగూడ కడకుచంపుటయె
అని యూత్మలో నెంచి అనుపయ మ్మెసగ
అనఘని దిక్కయి యనియె సీతకి
సన్నుతిసద్గుణ చిన్నతమ్ముండ
మన్నించుమయ్య నామాటకు నిలిచి
చేసెత నిన్నిప్పు శిక్షింపవలసె
చేసినదేమి నీదోసమ్ము లేక
శశ్వదాదర్శమై జగతిని నిలుచు
శాశ్వతమ్ముగ నీదు సచ్చరిత్రమ్ము
వినుము లక్ష్మణుండ ఈ పృథ్విని నాదు
కనులకు నీవింక కనుపడరాదు
వినవాడు దుంటిని విధిలేక నిన్ను
పుడమి నెచ్చటికైన పొమ్మని పలికె.

లక్ష్మణదేవుని మహాప్రస్థానము

రాముఁడు లేనట్టి రాజ్యమ్ము దేల
రాముని చూడని ప్రాణమ్ము దేల
ఒక్కటే గమ్యమిా యుర్వి లక్ష్మణున
కొక్కటే లక్ష్యమ్ము ఒక్కటే దారి
నారాయణుఁడు జగత్కారణుండైన
శ్రీరామమూర్తినే చిత్తాన నిలిపి
అచటి వార్లెల్ల నశ్రువుల్ నింప
అచలధీయుండయి యరిగి లక్ష్మణుఁడు
భానుకోటి సమాన భాసురతేజ
మానసమ్మున వెల్గ నద్భుతరీతి
నిరుపమనిజయోగ నిష్ఠను బూని
సరయూతరంగిణీ జలముల మునిగె
అరుదెంచుచున్నది శేషాంశ యనుచు
సురలెల్ల సాష్టాంగ మొక్కిరా వేళ.
దేవేంద్రుఁ డేతెంచి దివ్యవిమాన
పావనపీఠాన పవళింపఁ జేసి
తనువుతో లక్ష్మణుం గొనిపోయె దివికి
వినువీథులను నిల్చి విబుధు లర్చింప.

దేవతలందఱు దివిపైన తనకుఁ
గావించు పూజలఁ గైకొని వేగ
స్థిరతరాత్మప్రభా తేజస్వి యగుచు
పరమపదమ్మున కరిగె లక్ష్మణుఁడు
ఆదిశేషునిరూప మమరంగఁదాల్చి
శ్రీదేవి విష్ణుల సేవించు కొఱకు
పతి లక్ష్మణుని మహాప్రస్థానవార్త
సతిధీరచిత్తయై యాలించి లేచి
పరమపదమ్మున పతిఁజేరుకొఱకు
సురుచిరాత్మజ్ఞాన శోభిత యగుచు
యోగసమాధిలో నూర్మిళాదేవి
వేగఁ బ్రవేశించి వీడఁ బ్రాణములు.

కుశ లవుల పట్టాభిషేకము

పరమేష్ఠి పంపిన వార్తయే మరల
మరల శ్రీరాముని మదిలోన మెదలె
తనలక్ష్మణునిఁ బాసి క్షణమేని యుఁడ
మనలేని భావమ్ము మనసులోఁ దోచ
భరతున కిల రాజ్యపట్టమ్ముఁ గట్టి
ధరణిఁ ద్యజించి తా నరుగఁ దలంచె
భరతుఁడు వేగ యావార్త నాలించి

కరుణింపుఁ డని రామచరణమ్ము లంటి
“శ్రీరామ ! మీపాదసేవయే కాని
ఈరాజ్యభోగమ్ము లేనొల్ల” ననియె
ధాత్రిని రాముఁడే తనకు సర్వముగ
శత్రుఘ్నుఁడును వేగ చనుదెంచి నుడివె.

తిరుగులే దాతని తీవ్రభావమున
మఱుగులే దాతని మానసమ్మందు
రాముఁడు వేగమే రాజ్యమ్ము వదలి
భూమిని వీడెడి నీమమ్ము నెఱిఁగి
వచ్చిరి బంధువుల్ వచ్చిరి మునులు
వచ్చి రమాత్యులు వచ్చిరి ప్రజలు
శ్రీరామచంద్రుని చేరి కొల్చుచును
బారులై వారిట్లు ప్రార్థించినారు

“కార్యదక్షులు రాము ! కమనీయగుణులు
ధైర్యబలోన్నతుల్ ధర్మతత్పరులు,
వీరాధివీరులు శ్రీరామచంద్ర !
భూరిసాహసులు నీపుత్రు లిద్దఱును
వాసిగా వారికి పట్టముల్ గట్ట
కోసలప్రజలయొక్క కోరిక” యనిరి.

గురువులు నుగ్రులు బలముఖ్యు లెల్ల
పరమహర్షమ్మున బాల్గొద్దజేని,
"ప్రవిమలకీర్తితో బ్రాభవ మ్మొసగ
నవని నేలుఁ" డటంచు నాశీస్సు లిడిరి

వనమున మన్నించి జనులకోర్కెలను
మునులయామోదమ్ము ను నుతుండు బడసి
సమముగా భాగించి సర్వలోకలను
సముచిత శాస్త్రోక్త సరణి రాముండు
లలితసద్గుణులైన లవకుశాఖ్యులకు
చెలువొప్ప పట్టాభిషేక మ్మొనర్చి
సురుచిర సామ్రాజ్యశోభ దలిర్ప
చెఱియొక భాగమా యిరువురి కిచ్చి,
మానితవర్తనల్ మహనీయగుణులు
జానకీరాముల సూనులు వారు,
ధీరులై పెద్దలదీవనల్ వడసి
వారివారల రాజ్యభాగమ్ము లందు
భూమిజనుఁ బాలింప పుణ్యకార్యముగ
ఆమోదహర్షమ్ము లంది రెల్లరును,
రామునివంశమ్ము రాజిలరీతి
భూమిని వర్ధిల్ల పొలుపు లేపారె.

బంధుమిత్రులకు రాముని వీడ్కోలు

తనకార్యభారమ్ము ధరణిపై ముగిసె
తనకొఱకు వికుంఠధామమ్ము నందు
వేగవచ్చు నటంచు వేచియున్నారు
భాగవతోత్తముల్ భక్తు లెల్లరును,
మానవవర్తన మాటయే లేక
ధ్యానమగ్నము లైన తలంపులతోడ
బలమైన యొకదివ్య భావసమాధి
నిలిచెను రాముని నెమ్మది యెల్ల
కడంగి రాముని యూర్ధ్వగమనాభిలాష
పుడమిసర్వము పాలికి పూజ్యమై యలరె.
చేరి బంధువుల్ స్నేహితు లెల్ల
శ్రీరాముపాదముల్ సేవించుకొఱకు,
వచ్చె సుగ్రీవుండున్ వానరవరులు
వచ్చెను లంకాధిపతి విభీషణుండు
పౌరులెల్లరు వచ్చి భక్తితోనిలచి
బారులుతీర్చి రా పట్టణమ్మందు
అందఱు శ్రీరాము నర్చించువారె
అందఱు రాముతో నరిగెడువారె.
ఏమాట నెవ్వరి కెటుచెప్పవలెనో
ఆమాట శ్రీరాముఁ డరసి వచించు,

పిలచి విభీషణున్ ప్రీతితో దంకి
“నిలిపి నీధర్మమ్ము నీతియు పేర్మి
లాలితసగరమ్ము లంకాపురమ్ము
పాలింపు మనుచ నను పంపె రాముండు,
మైంద ద్వివిదు లమృతాంధస్సు లగుట
ఉందరు చిరకాల ముర్విపై నసయి
గనకార్యకృత భక్తితన్మయత్వమున
వినయుఁడై యున్నట్టి హనుమంతుఁ జూచి
చిఱునవ్వు నవ్వుచు శ్రీరాముఁ డనియె
“పరమభక్తాగ్రణీ! పావనీ! నీవు
వేదాంతమూర్తివి విజ్ఞాననిధివి
కదిని తులలేని మేటివీరుఁడవు
పరమనిష్ఠాన్విత బ్రహ్మచర్యుఁడవు
పరమేష్ఠి వగుదువు భావికాలమున
ఇలపైన నాపేరు నిలచునందాఁక
చెలువుగ నీవును చిరజీవివగుచు
ఆసర్వకాల మోహనుమంత నీవు
భాసురయశములో వరలుదు” వనియె

పౌరులన్ బంధుల పరివారములను
కూరిమితోఁ జూచి కళలమ్ము లడిగి
చిరసౌఖ్యములఁగల్గి జీవింపుఁ డనుచు

కరుణతోఁ దనశుభ కాంతులఁ జెలిపె
మునులున్నచోటికి వినయుఁడై యేగి
మునుకొని భక్తితోఁ బ్రొక్కి పూజించి
పరమేష్ఠిగముఁడును పంచపూజ్యుండు
ధరణిని తనకులగురువుగా నుండి
తమవంశకీర్తికి తమక్షేమమునకు
తమప్రాభవమునకుఁ దగుబాసటైన
మునివసిష్ఠుని పాదవనజమ్ము లంటి
వినయుఁడై సాష్టాంగప్రణతు లర్పించి
మఱునాఁడె దివికిఁ దా నరిగెద ననుచు
నెఱిఁగించె రాముఁడు స్థిరభావముల

ఆ మునిచంద్రుఁడు వార్తలోఁ దెలియు
రాముని చిత్తమం దేమియున్నదియో
ఎఱిఁగించి మునీంద్రవరుల కీవార్త
నరగున తత్కార్యసంరంభుఁ డగుచు
రామచంద్రుని మహాప్రస్థానవిహిత
హోమాదులను సిద్ధ మొనరించె వేగ.

శ్రీరాముడు వైకుంఠమునకు వేంచేయుట

ఉడుపీథి గ్రహరాజి యుచ్చమై వెలిగి
గడియ లొక్కొక్కటి పుణ్యమ్మై గడచి

ప్రవిమలమ్ముగ వచ్చె రామచంద్రుండు
భువిపీఠి దివికేగు పుణ్యకాలమ్ము

ధరియించి వ్రేళుల దర్భాంకురములు
ధరియించి మేనున ధవళాంబరములు
ఆలోకనము నాసికాగ్రాన నిలిపి
నీలకేశమ్ములు వ్రేలాడ పైచి
ఆననమ్మున ధ్యానమౌనమ్ము లెసఁగ
మానితకాంతుఁడు మహితతేజస్వి
రాజగృహము వీడి రాముఁడు వెడలె
భూజను లెల్లరు జేజేలు వెట్ట
భరతశత్రుఘ్నులు భార్యలతోడ
నరుదెంచి నిలిచిరి యిరుగడ లందు
శమ దమ నియమాది సద్గుణచయము
విమలవివేకమ్ము విజయలక్ష్మియును
దాక్షిణ్యకారుణ్య ధైర్య శౌర్యమ్ము
లక్షీణ జపతప స్వాధ్యాయవిధులు
శాస్త్రాగమాజ్ఞల సద్విశేషములు
శస్త్రాస్త్ర కార్ముక చటులశక్తులును
ప్రవిమలోప నిషత్ప్రభాసార మహిమ
వివిధ పూజామంత్ర బీజమాలములు
ఏకతేజోరూప మురఁగిన పగిది

ప్రాకటోజ్జ్వల కాంతివాహినిగాగఁ
రామునివెంబడి రమ్యోత్సవముగ
కామితాకృతులతో కదలివచ్చినవి
సురచిర శ్రీరూప సుందరాకృతుల
పురలక్ష్మి యేకాంత వరుడౌచు హ్రీంకు
ఛందోఋషిన్యాససన్మంత్రప్రణవ
సౌందర్యరూపయై సావిత్రి వచ్చె

గురువులు సచివులు పురజనుల్ మాను
లుకడించి రోకపెండ్లి కరిగెడురీతి
పశు పక్షి మృగ కీట ప్రాణిసంతతులు
విశదహార్దమ్మున వెంబడించినవి
భూమిసమస్తమ్ము రామునితోడ
సామోదముగ గూడి సాగినట్లయ్యె
ఆరీతి సరయువు తీరమ్ము దరికి
శ్రీరాముఁ డల్లన చేరునప్పుఁ॥
పరమేష్ఠి యాదిగా సురవరు లెల్ల
కరుడెంచి కట రాము నర్చించుకొనుటకు.

వినవచ్చె నాకవాణి వినువీథి నంత
జనులెల్ల రాశ్చర్యచకితులై వినఁగ

"శ్రీరామ! రఘురామ! శ్రీపరంధామ!
ధీరగుణాకార ! దివ్యావతార !
సకలలోకాధార ! సాధువిచార !
ప్రకటితబలసార ! పాపసంహార !
చాలించి నీ మానుషాకార మిలను
ఏలగా రావయ్య యెల్లలోకములు
సురుచిర వైభవ సుందరమైన
గరుడవాహన మెక్కి కదలిరావయ్య
ఆగేల వైకుంఠసామ్రాజ్యమునకు
వేగరావయ్య శ్రీవిష్ణుస్వరూప !
శ్రీరామ సీతయు చేరియుచ్చోట
సీతాకళంకయి నిలిచిన" దనగ
చెవుల సోకినయంత సీతనామమ్ము
ప్రవిమలహృద్యాన భూమియుప్పొంగ,
అరుదేర తనవెంట ననుగూడమ్ములును
సంగున రామునకు సంయుక్తి జొచ్చి
సుతసుందంబును విశ్వమోహనము
తనదివ్యరూపమ్ము గలఁచె నమ్మదిని.

ఒక నిముసమ్ములో నున్నటు లుండి
సకల దిగ్వ్యాప్త మౌ సందీప్తి తోడ
మణికిరీటమ్మును కనక చేలములు

మిసుత కౌస్తుభరత్న కమలహారమ్ము
రాజిత శ్రీవత్స రమ్యలాంఛనము
వైజయంతీమాల వగలు వక్షమ్ము
చక్రమ్ము శంఖమ్ము శార్ఙ్గ పద్మాది
విక్రమచిహ్నముల్ వెలయు హస్తములు
సుగుణాలవాలమ్ము సురుచిరోజ్జ్వలము
జగదేకరమ్యమ్ము శ్యామసుందరము
భానుకోటిప్రభా భాస్వత్ప్రకాశ
మానవమ్మున వెల్గు హరిరూపమచట
లోచనోత్సవముగా చూచువారలకు
గోచరించెను కాంతికోమలమ్ముగను
భరతశత్రుఘ్నుల భవ్యతేజమ్ము
లరిగి లీనములయ్యె నారూపమందు

శ్రీహరిన్ దేవతల్ త్రిదివాసులెల్ల
పాహి, పాహి ! యటంచుఁ బ్రార్థించినారు.
అతిభక్తి శ్రీరాము నడుగుజాడలన
కృతనిశ్చయమ్ముల నెందఱోజనులు
ధరణిని తమకిదే పరమార్థమనుచు
సరయూనదినిఁ జేరి యరిగిరా వెనుక
వాసిగా వారికి బ్రహ్మకల్పించె
భాసురధామమ్ము స్వర్గవాసమ్ము

సరయూనదీ దివ్యజలముల మునిఁగి
యరిగెను సుగ్రీవుఁ డగ్ర్యునిఁ జేర
అమరశిల్పిని నలుఁ డాప్తుని నీలు
డమలాత్మ్కులై చేరి రటులనే వేగ
ఏ దేవతాంశల నలరు వహించి
మేదినిపై జన్మ మెత్తిరో మరల
పూనిరి వారల పూర్వరూపములు
వానరు లెల్లరా వాహిని మునిఁగి.

ధరణికి నంతలో నరుదెంచి నిలచె
పరమాద్భుతమ్ముగా గరుడవాహనము
దేవత లనుచరుల్ దిక్పాలవరులు
సేవించు చిరుగడ చేరి నివ్వెంగ
గరుడవాహన మెక్కి కమనీయగతుల
నరిగె నారాయణుఁ డభ్రవీథులకు.

ప్రవిమలభక్తితో దివిజ డానర్చ
వివిధపూజావిధుల్ ప్రీతిగాఁ గొనుచు
తుములమ్ముగా దేవదుందుభుల్ మ్రోయ
విమలసుందరముగా విరివాన గురియ
పరమభాగవతులు పార్శ్వానుచరులు
సురలును దేవర్షివరులును చేరి

శ్యామలాకారా ! శ్రీరామావతార !
క్షేమంకరా ! సర్వజీవనాధార !
సర్వజగన్మాన్య ! సర్వశరణ్య
సర్వేశ్వరా! యని స్వాగతమిమ్మాయ
వాసుదేవుడు చేరె వైకుంఠపురము
భాసురమ్మగు తన భవ్యవాసమ్ము.
వైష్ణవీయువతులు వచ్చి హారతులు
విష్ణుకీర్తనం జేసి వేడ్క నీయంగ
శ్రీకాంతస్వయముగా చేయూత నిచ్చి
శ్రీకాంతుఁ జేర్చెను శేషతల్పము న.



వైకుంఠమహిమ

శ్రీదేవి విష్ణువు శ్రీకరాకృతులు
వేదాంతవేద్యులు విశ్వరూపులును
విశ్వకర్తలు వారు విశ్వపాలకులు
విశ్వసంరక్షకుల్ విశ్వాత్మకులును.
లోకకల్యాణైక లోలాత్ములమల
వైకుంఠవాసులు వాత్సల్యనిధులు.
పూర్ణసౌందర్యమ్ము పుణ్యధుర్యమ్ము
వర్ణనాతీత మా వైకుంఠమహిమ
సత్యమ్ము శాంతమ్ము సత్వాతిశయము

నిత్యమ్ము నిగ్గౌ వ్యాత్యంతవిధవ
మహిమాత్మానద మాధ్యాత్మికమ్ము
మోక్షనిధానము మాత్తా కయమ్ము
భాగవతోత్తము భవ్యజన్ములకు
ఆగమోత్తుల కాశ్రయ మ్మదియె.

ఫ ల శ్రు తి

పరమేష్ఠి భారతి, భర్గుండు పార్వతియు,
సురలును మునులును లంకెంచి యటకు
విష్ణు చరితమ్ము విష్ణునిమహిమ
విష్ణులీలలు వేడ్క కీర్తించి
"సర్వచరాచర జగతి కెల్లనల
సర్వసౌఖ్యములిచ్చి సంతోష మిచ్చి
నీ సత్కృపాశక్తి నిత్యమై యలరి"
భాసిల్లుగాకంచు వాంఛించి చనిరి
జానకీరాముల చరితమ్ము నందు
మానితోత్తరభాగ మహిత మీగాథ,
సముధిక మాధుర్య సాహిత్య సార
రమణీయ ముత్తర రామాయణమ్ము
చదివిన వినినను జనుల కెల్లరకు
సదములోన్నతిభాగ్య సంపత్కరమ్ము.

గద్యము

ఇది శ్రీ భారతీ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితావిశేష హారితసగోత్ర
పవిత్ర రత్నమాంబ నర్రాజార్యపుత్ర కవిశేఖర
కవిభూషణ బిరుదాంచిత సుజనవిధేయ సుబ్బారాయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీఉత్తరరామాయణకథ
సర్వము సంపూర్ణము
ఓమ్ తత్ సత్.



శ్రీ కొండేపూడి సుబ్బారావు రచనలు

ముద్రితములు

1 కావ్యాంజలి క్రౌను 16+32 పుటలు వెల రు 3-50
రమణీయ ఖండకావ్య సంపుటి

2 గీతామృతము డెమీ 36+328 పుటలు 15-00
18 అధ్యా శ్లోకములు వానికి సులభశైలి
తెలుగు పద్యములు, తాత్పర్యములు

3 గీతాసంగ్రహము డెమీ 48 పుటలు 2-00
భగవద్గీత 18 అధ్యా సారము వచనము

4 సర్వేశ్వరస్తవము డెమ్మీ 32 పుటలు 1-50
ప్రార్థన పద్యశతకము

5 శ్రీవేంకటేశ్వరకర్ణామృతము క్రౌను 72 పుటలు
పద్యకావ్యము 4-00

6 శ్రీ సూర్యనారాయణశతకము క్రౌను
36 పుటలు 2-00

సులభశైలి ద్విపదకావ్యములు

7 శ్రీమద్రామాయణము క్రౌ 24+300 రు 12-00

8 శ్రీ ఉత్తరరామాయణము క్రౌ 16+128 5-00

9 శ్రీమహాభారతము క్రౌ 16+142 5-00

10 శ్రీమద్భాగవతము క్రౌ 16+312 12-00

మొత్తముగా కొనువారికి ప్రతులసంఖ్యనుబట్టి
తగిన డిస్కౌంటు లభించును